

Carl von Kùgelgens resa i Finland 1818

Kejsar Alexander I gav år 1818 sin hov- och kabinettsmålare Carl von Kùgelgen i uppdrag att genomresa den relativt nyss erövrade provinsen Finland. Han kunde knappast då ana vilken betydelse det konstnärliga resultat Kùgelgen i sinom tid kontraktsevenligt framlade, skulle innebära för landskapsmåleriets utveckling i vårt land. Av de 55 stora tuschlaveringar Kùgelgen utförde under och efter sin resa i Finland ingick 15 i det praktfulla arbetet *Vues pittoresques de la Finlande*, som åren 1823—1824 trycktes i litografi i St. Petersburg. Att detta första planschverk, som enbart behandlade Finland, åstadkom en ny syn på hela uppfattningen av landskapsskùnheten i vårt land och att det ytterst var detta arbete som gav våra egna konstnärer inspiration och mod att gå i Kùgelgens spår är ofta omvittnat.¹

Sedan 1920-talet, då en sentida ättling till Carl von Kùgelgen såg sig tvungen att i Finland avyttra samtliga 55 originallaveringar som överraskande nog hade bevarats i familjens ägo, har även dessa — om än utspridda på många händer över hela landet — varit kända för forskningen.² Genom litteraturen om Kùgelgen borde man även ha varit medveten om att kejsaren inlöste samtliga 55 tuschlaveringar från Finland.³ Hur det kom sig att de det oaktat kunde bjudas ut i vårt land var det knappast någon som reflekterade över.

---

¹ *Holger Nohrström*, Strövtåg bland böcker. Tammerfors 1935, s. 191. *Onni Okkonen*, Suomen taidegrafiikka. Porvoo 1945, s. 8. *Marta Hirn*, Finland framställt i teckningar. Svenska Litteratursällskapets Historiska och litteraturhistoriska Studier 26. Helsingfors 1950, s. 34—39. *Onni Okkonen*, Suomen taiteen historia. Porvoo-Helsinki 1945, s. 310—311; d: o 1955 s. 310.

² Enligt uppgift av arkitekt A. W. Rancken och vicehäradshövding Ossian Procopé såldes bilderna i Finland 1922—1923. De torde ha utställt i Strindbergs affär, hamnat hos Kurt A. Fr. R. B. von Nottbeck och efter hans död år 1923 sålts på auktion i Helsingfors.

³ Första gången anträffas denna uppgift, som senare upprepas i samtliga biografier i *Neuer Nekrolog der Deutschen X*, 1832. Ilmenau 1834.

Fig. 1. «Die Zwillinge». Carl och Gerhard Kügelgen i Rom. Oljemålning av Gerhard von Kügelgen 1794. Privatägo, Tyskland. Ur *Leo von Kügelgen, Gerhard von Kügelgen, Ein Malerleben um 1800.*

Fig. 2. Carl von Kùgelgens maka Emilie Zoëge von Manteuffel och deras barn invid Poll i Estland. Akvarell av Sophie von Stackelberg. Privatägo, Chemnitz. Ur Wilhelm von Kùgelgen, Zwischen Jugend und Reise des Alten Mannes.

Därför verkade det nästan som en uppenbarelse eller som ett trolleri att vid ett besök i Eremitaget hösten 1956 plötsligt ställas inför en portfölj som — även den — innehöll samtliga 55 tuschlaveringar från Finland. Dessa tuschlaveringar, som alla är målade i sepia, är på samma sätt som exemplaren hos oss uppsatta på en vacker grönmålad kartong och de är försedda med en kort rubrik på franska och en numrering som nästan är densamma som för serien i Finland. Men de saknar Kùgelgens egna under bilderna med tysk stil skrivna tyska förklaringar.⁴

Tuschlaveringarna i Finland är nästan alla signerade och försedda med årtalet 1818, medan sepialaveringarna i Eremitaget är daterade något av åren 1819, 1820, 1821 eller 1822. Den mest iögonenfallande skillnaden är emellertid den, att Eremitagets serie är mycket omsorgsfullare utarbetad och saknar det drag av improvisation som utmärker exemplaren i Finland. Dessa senare bär även spår av ovarsam behandling, den gröna kartongen är ofta sliten och fuktskadad. Sepialaveringarna i Eremitaget befinner sig i ypperligt skick och då portföljen slogs upp hade man det intrycket, att

⁴ Portföljen bär Eremitagets inventarienummer 184.

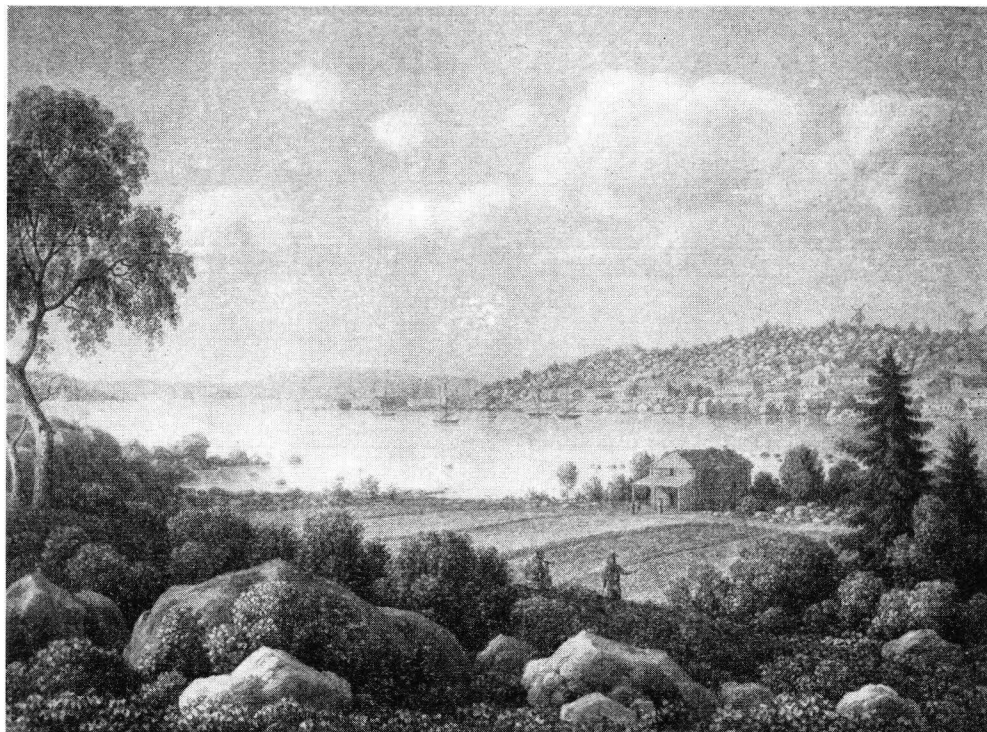

Fig. 3. »Lovisa». Sepialavering av Carl von Kügelgen 1819 (1818). Eremitaget nr 9870.

sedan dess Alexander I, enligt inventarietkatalogen den 25 april 1822 inlöst portföljen, har knappast någon människa tagit den i betraktande.

Tack vare tillmötesgående från Eremitagets sida har Finlands Nationalmuseums historiska avdelning erhållit utmärkta fotografier av samtliga laveringar i portföljen. Det är för att bringa dem till allmänhetens kännedom denna uppsats kommit till. Men innan fotografierna här skall ägnas en detaljgranskning, är det på sin plats att ge en kort skildring av upphovsmannen, hans levnadsöden och hans konstnärliga utveckling.

Carl Ferdinand von Kügelgen, som vi i det följande kunna kalla »vår Kügelgen» till åtskillnad från hans mer berömda tvillingbror, föddes den 6 februari 1772 i Bacharach invid Rhen. Fadern var kammarråd vid kurfursten av Kölns hov, familjen var burgen och ansedd och de unga tvillingarna, som var lika varann som två bär, tillbringade en lycklig barndom i staden mellan vinbergen. Det enda som fördunklade deras lycka var att den lidelsefulla lust att teckna och måla, som de båda var besatta av, inte

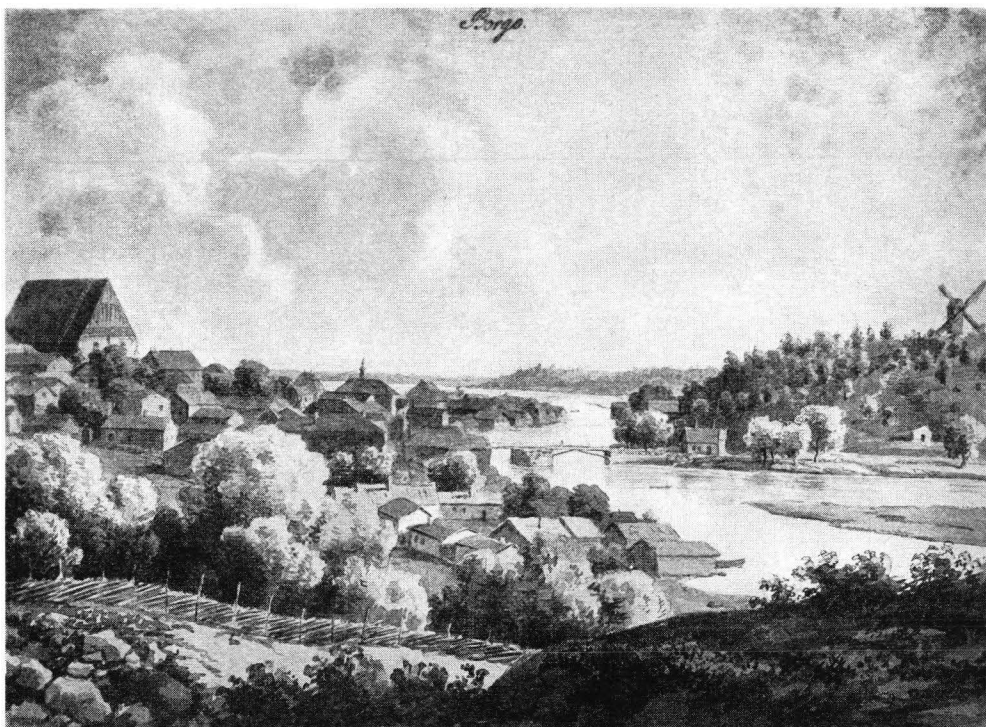

Fig. 4. »Borgo». Tuschlavering av Carl von Kügelgen signerad C. K. 1818. Finlands Nationalmuseum. »Diese an einem schönen Fluss gelegene Stadt erinnert sehr an die Lage mancher Italiänischen Städtchen, nur dass sie durch die häufig mit rother Farbe übertünchten Häuser einen befremdenden etwas bizarren Anblick gewährt.»

sågs med blida ögon av fadern. Man tog ifrån dem färger och ljus, men de fann växtsafter i naturen och månen gav dem på nätterna belysning. Efter den stränge faderns död lyckades Gerhard vid 16 års ålder driva igenom sin vilja att enbart få studera konst. Carl, som var ämnad till diplomat, torde ha sänts till Wien för utbildning, men det dröjde inte länge innan även han förklarade att han hellre ville bli en fattig konstnär än minister.

En kort tid studerade tvillingarna konst på olika orter, men snart finner man dem återförenade i Würzburg där de målade under Christian Fesels ledning. De mästarprov bröderna i sinom tid framlade för kurfursten av Köln vittnade redan om deras speciella fallenhet: Gerhard framvisade ett självporträtt, var Kügelgen en totalvy över staden Würzburg. Kurfursten, som även blev imponerad av de vackra unga männen och av deras frejdighet, beviljade dem ett årligt understöd och gav dem ett löfte om en treårig studieresa till Rom.

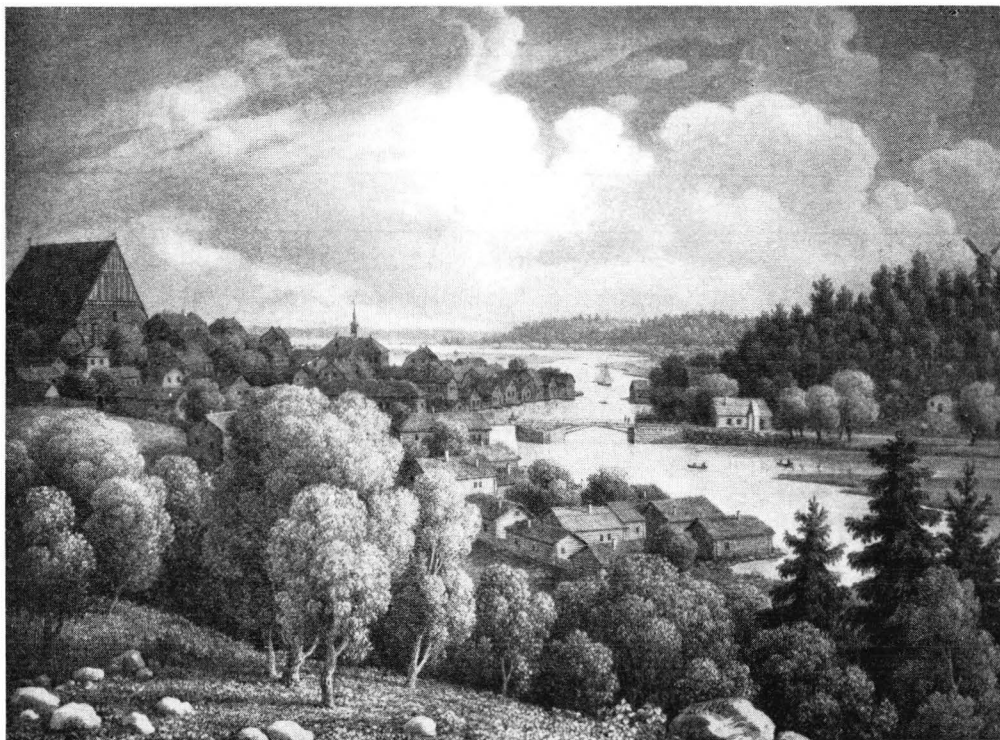

Fig. 5. Borgå. Sepialavering av Carl von Kugelgen 1819 (1818). Eremitaget nr 9872.

Den 4 maj 1791 anträdde tvillingarna tillsammans med den trogna hunden Marcello sin vandring till Rom. I Tyskland och i Schweiz gick de mest till fots men söderom alperna kunde de begagna sig av vetturino och i en sådan gjorde de sitt med spända förväntningar motsedda intåg i konsternas eviga stad.

I Rom studerade Carl Claude Lorrain och Poussin men snart övergav han dem för att endast måla direkte efter naturen, framförallt i Tivoli där de romantiska landskapen tilltalade honom i hög grad. Tvillingarna väckte även i Rom uppseende genom sin likhet och de vann snart en stor vänkrets och beskyddare som försedde dem med beställningar, framförallt den excentriske engelsmannen, lord Bristol. Men år 1795 under revolutionskrigen föll fransmännen in i Rhenlandet och penningunderstöden från såväl kurfursten som modern uteblev. På grund av den allmänna krigsfaran lämnade småningom alla främlingar även Rom och Gerhard blev av sin vän Hans Schwartz, en son till borgmästaren i Riga, övertalad

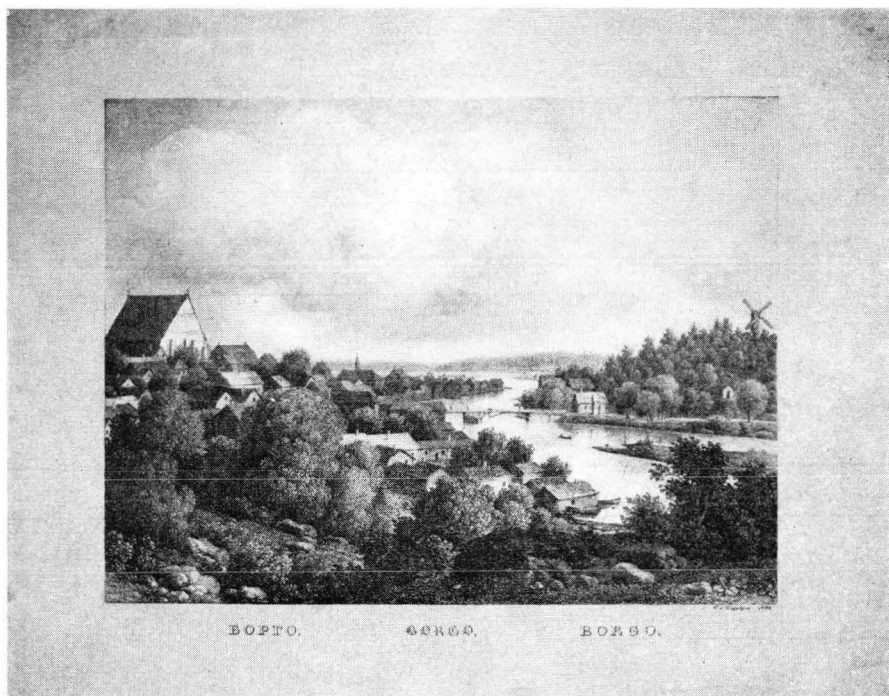

Fig. 6. BORGO. Litografi i Carl von Kùgelgens »Vues pittoresques de la Finlande». St. Peterburg 1823—1824. Finlands Nationalmuseum. »Diese Ansicht zeigt einen Theil der genannten zwischen Lovisa und Helsingfors gelegenen Stadt. Ihre Lage auf einer Anhöhe, vor welcher sich ein kleiner Fluss malerisch zwischen waldigen Ufern vorbei schlängelt, erinnert an manche Italienische Gegend. Das auf niedern Mauern ruhende, sehr hohe Kirchendach erscheint charakteristisch in Finnland, wo fast alle Kirchen in ähnlicher Bauart aufgeführt sind.»

att till fots söka sig genom Europa till Schwartz' hemland. Följande år begav sig även Carl tillsammans med de musikaliska bröderna Romberg mot samma mål.

I Riga och i Reval återförenades tvillingarna och på godsens i Estland vann de snabbt genom sitt sympatiska yttre, sitt glada lynne och sina talanger en stor vänkrets. Alla ville beställa sina porträtt av Gerhard och få sina slott och gårdar avbildade av Carl. På slottet Kurküll i Estland fann först Gerhard och senare Carl sina livsledsagarinnor i tvenne systrar Zoege von Manteuffel. De unga damernas fördomsfulle far var emellertid ingalunda villig att ge sina döttrar åt två fattiga konstnärer. Först efter det bröderna genom sina talrika beställningsarbeten och sina framgångar vid

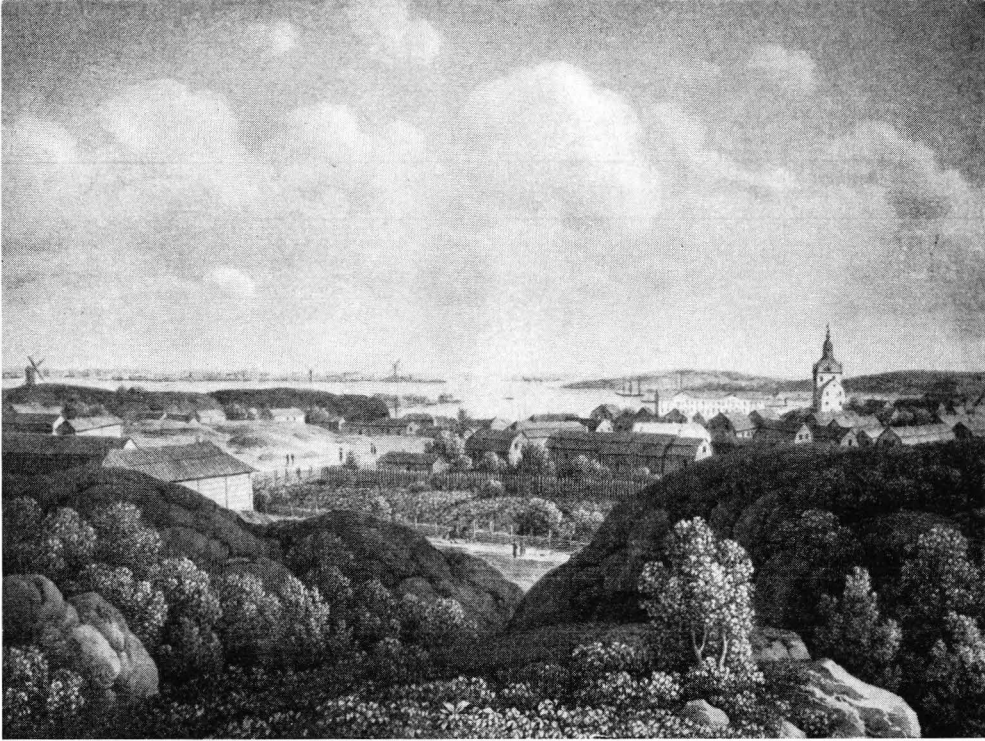

Fig. 7. »Helsingfors» Sepialavering av Carl von Kugelgen 1819 (1818). Eremitaget nr 9875.

hovet i Petersburg lyckats samla sig en betydande förmögenhet och återköpa det adelskap familjen långt tidigare förlorat i Tyskland, accepterades de av den stränge fadern.

Sommaren 1804 återvände Gerhard med sin familj till Tyskland efter ett smärtfyllt avsked från släkten i Estland och framförallt från den älskade tvillingbrodern. Ingenta kunde då ana att de aldrig mer skulle återse varann. Gerhard bosatte sig i Dresden där han blev en högt uppskattad porträtt- och historiemålare som avbildat många samtida stora män, bland dem främst Goethe, Schiller och Herder. Han levde ett stilla och lyckligt familjeliv i kretsen av en stor vänkrets ända till dess han den 27 mars 1820 på landsvägen utanför Dresden blev nerstucken av en rånmördare. Detta meningslösa mord väckte ett enormt uppseende i hela Europa och hans nattliga begravning i 80 facklors sken har blivit skildrad såväl på vers som på prosa av många av deltagarna. Familjevänner Caspar David Friedrich

har målat en stämmingsfull tavla av begravningsplatsen omedelbart efter gravläggningen.⁵

Gerhard von Kügelgens son, Wilhelm von Kügelgen, även han målare, blev kanske den mest kända av alla de konstnärligt begåvade medlemmarna av denna släkt, genom sin i Tyskland klassiska bok *Jugenderinnerungen eines Alten Mannes*.⁶

Carl von Kügelgen kvarblev i Ryssland där han, liksom brodern, redan under Paul I:s tid åtnjutit kejsarlig gunst. År 1804 blev han medlem av Berlins och St. Petersburgs konstakademier och samma år skickades han av Alexander I till Krim där han tre somrar å rad utförde c:a 400 landskapslaveringar i tusch av vilka ett 20-tal senare utgavs i litografi.⁷

Sommaren 1807 hemförde Carl, som sedan år 1799 i Petersburg var kejsarlig kabinettsmålare med ett stort anseende, äntligen sin broders svägerska som sin brud. Men det dröjde inte länge innan han inför det annalkande krigshotet av en rik vän vid namn Slobin lät sig lockas att med sin unga hustru flytta till Sydryssland, till staden Wolsk vid Volga i guvernementet Saratov, där Slobin hade inrättat en fri akademi och ett museum. Här drabbades Kügelgen, som i så hög grad trott på Slobins ideella läroinrättning, att han anförtrott denne icke blott sin utan även sin brors förmögenhet, av motgångar. Slobins planer hade varit alltför fantastiska och företaget drev sin grundare till konkurs krigsåret 1812. De pengar Kügelgen lyckades rädda placerade han i en sockerbetsfabrik som även den gick omkull. I januari 1816 såg han sig tvungen att utarmad och med försvagad hälsa i 30 graders köld packa sig och sin familj —

---

⁵ Jfr. *Fr. Ch. A. Hasse*, *Das Leben Gerhard von Kügelgen*. Leipzig 1824; *Nagler*, *Künstler-Lexicon* VII. München 1839; *Biographie Universelle, Ancienne et Moderne, Supplément (Km-Lal)*. Paris 1841; *D. A. Rowinskij*, *Lexikon över ryska kopparstickare etc.* (rykspråkigt). II. St. Petersburg 1895; *P. von Kügelgen*, *Gerhard und Carl von Kügelgen*. Separat-Abzug aus der *Baltischen Jugendschrift*. Riga 1902; *Leo von Kügelgen*, *Gerhard von Kügelgen. Ein Malerleben um 1800*. Stuttgart 1924; *Thieme-Becker-Vollmer*, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler* XXII. Leipzig 1928; *Wilhelm Neumann*, *Lexikon baltischer Künstler*. Riga 1908.

⁶ *Wilhelm von Kügelgen*, *Jugenderinnerungen eines Alten Mannes* publicerades efter författarens död första gången år 1870. En fullständig, kommenterad upplaga utgavs av professor *Johannes Werner* i Stuttgart 1924. Den kompletterades med brevutgåvorna »Zwischen Jugend und Reise des Alten Mannes 1820—1840». Leipzig 1925 och »Lebenserinnerungen des Alten Mannes 1840—1867». Leipzig 1923 och 1925. Jfr även *Otto von Taube*, *Lebenserinnerungen des Alten Mannes in Briefen an seinen Bruder Gerhard*. Stuttgart 1951.

⁷ Jfr. *Rowinski* a.a.

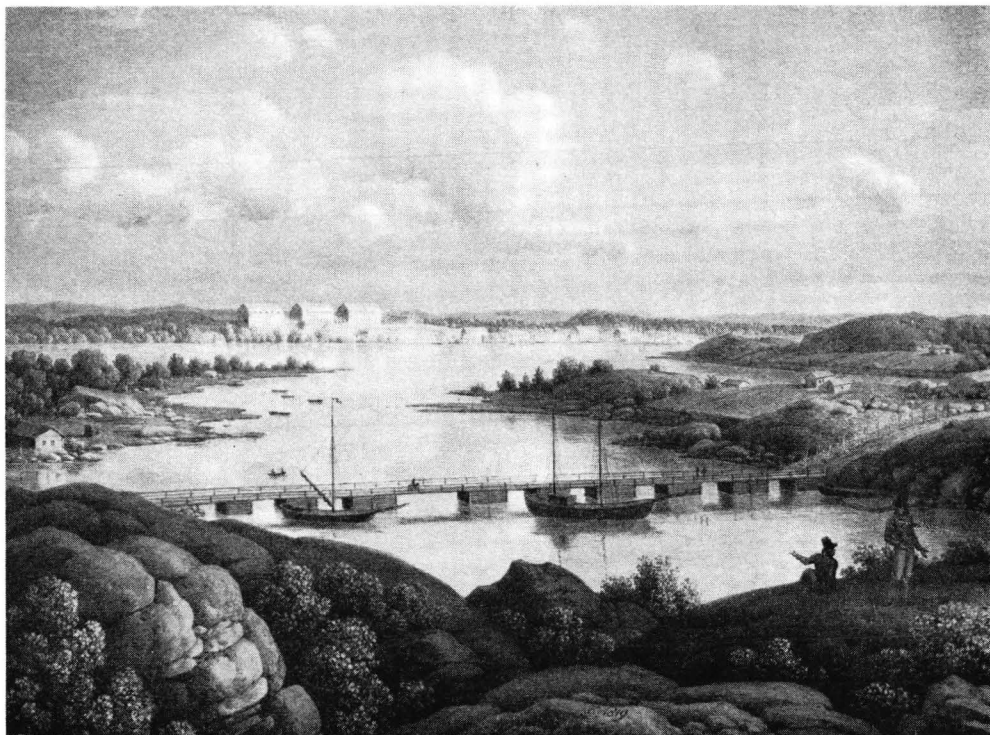

Fig. 8. »Près de Helsingfors». Sepialavering av Carl von Kügelgen 1819 (1818). Eremitaget nr 9874.

hustru och 4 barn varav ett nyfött — i en kibitka och genom hela Ryssland återvända till svärfaderns gods Kurküll i Estland.⁸

Trots alla de många åren i Sydryssland hade kejsaren inte glömt sin kabinettsmålare och det var nu han för 10,000 rubel och en diamantring köpte in 30 väldiga oljemålningar med motiv från Krim som Kügelgen utfört i Wolsk med ledning av de tidigare tuschlaveringarna. Alexander I placerade denna »tauriska svit» i sina egna rum i sommarpalatset Kamennno-Ostrovski i St. Petersburg. Sannolikt var det också för att ekonomiskt hjälpa Kügelgen, som kämpade med att reparera sina affärer och att samvetsgrant återbetala tvillingbrodern hans förlorade förmögenhet, Alexander I sommaren 1818 sände honom till Finland.

Genom att studera den här publicerade förteckningen över Carl von Kügelgens 55 originalvyer från Finland kan vi följa hans reserutt. Det

⁸ Vistelsen i Sydryssland och resan hem skildras av sonen, *Constantin von Kügelgen*, *Erinnerungen aus meinem Leben*. St. Petersburg 1881.

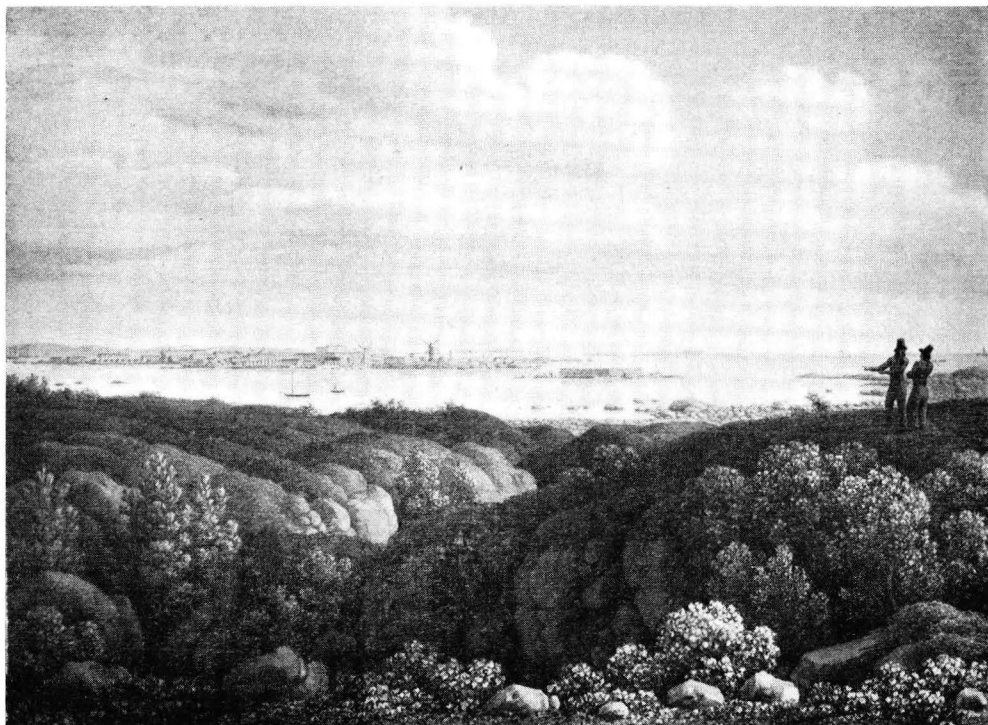

Fig. 9. »Sveaborg». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1819 (1818). Eremitaget nr 9877.

förefaller som om konstnären hade numrerat sina bilder i samma ordning som han besökt de olika orterna. Det första otvetydiga beviset på Kugelgens närvaro i vårt land finns i ett brev från J. A. Ehrenström till R. H. Rehbinders i St. Petersburg. Brevet, som är skrivet på franska, är daterat Helsingfors 25 juli/6 aug. 1818 och i det omtalar Ehrenström att han av Alexander Wulffert erhållit ett mycket artigt brev skrivet på uppdrag av grevinnan Steinheil i vilket hon för Ehrenström rekommenderar landskapsmålaren de Kugelgen. Ehrenström berättar vidare att han redan gjort konstnärens bekantskap och att han fått se de vyer (tableaux) denne utfört i Lovisa, Borgå och i Helsingfors. Han skriver att de vittnar om »un talent très distingué.» Han berättar att Kugelgen från Helsingfors via Tavastehus och Tammerfors skall bege sig till Åbo, därifrån han skall återvända till Helsingfors. Han slutar med att säga att denna första resa endast är en orienteringsresa och att konstnären räknar med att följande år återkomma för en längre vistelse.⁹

⁹ Rehbinderska samlingen i Finlands Riksarkiv.

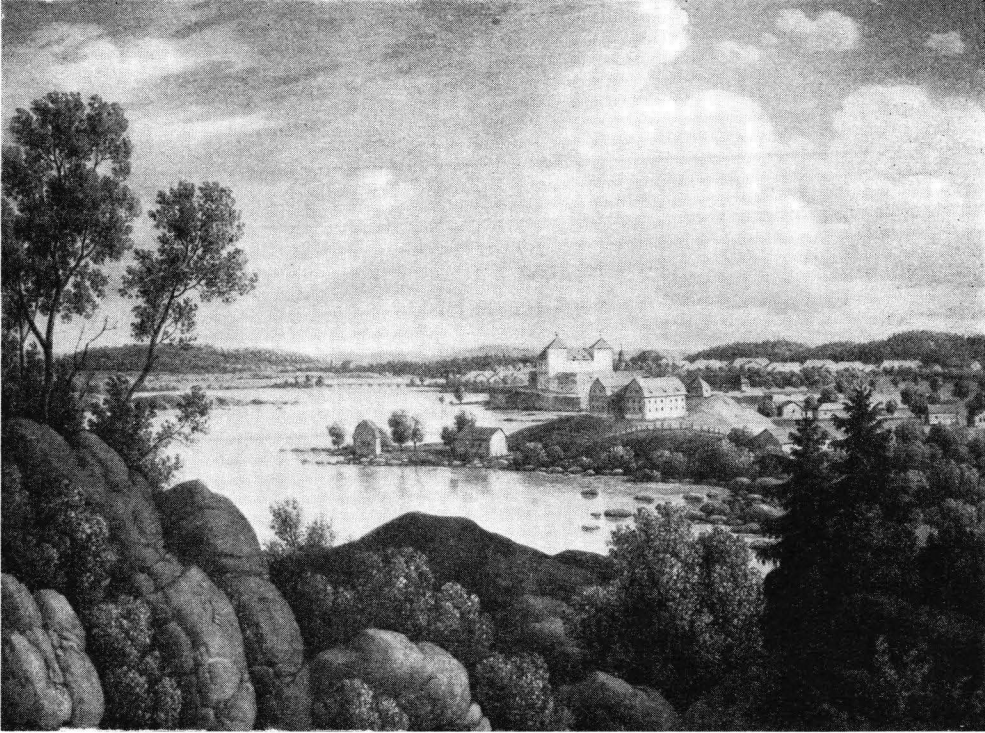

Fig. 10. »Tavasthouse». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1819 (1818). Eremitaget nr 9881.

Även Finlands generalguvernör själv, greve Fabian Steinheil, gjorde Kugelgens bekantskap i Åbo och skriver därom i ett brev till Ehrenström daterat 7/19 Aug. 1818 på följande sätt: »Vorgestern ist auch der berühmte Land-Schafts-Maler H. Kugelgen hier angekommen dessen Bekantschaft mir viele Freude schenkt. Er lobt die schöne Ansichten in Finland vorzugsweise für andere Länder die er bereist hat, und hat schon eine ganze Menge Abbildungen solcher eingesammelt, die eine herliche Collection seiner Meisterhand ausmachen wird. Dieser grosse Künstler verweilt sich nur zu kurzer Zeit hier bey uns, wo er beständig beschäftigt ist um nach einigen Tagen von hier nach Eknäs Fagervik Bilnäs und über Helsingfors weiter reisen zu können; haben Sie die Güte ihn Ihren ausgezeichneten Gewogenheit zu würdigen.»¹⁰

Efter detta citat är det onödigt att här mera ingående befatta sig med ett i brevväxlingen mellan Ehrenström och Rehbinder omtalat förbud för

¹⁰ Avskrift i Finlands Riksarkiv av original i Uppsala universitetsbibliotek.

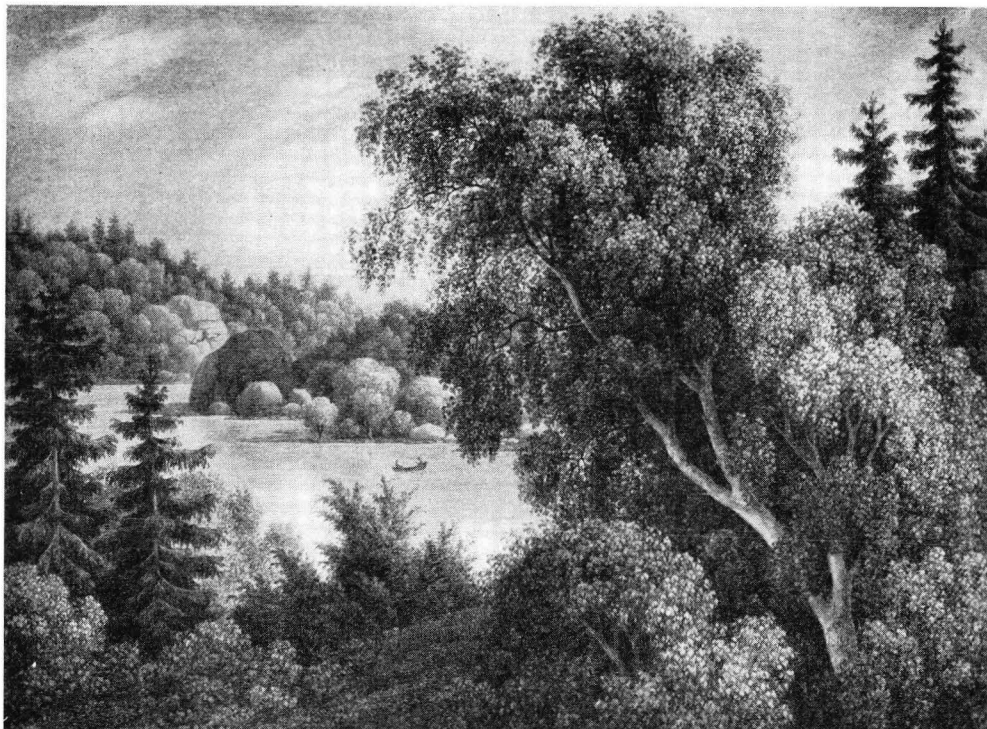

Fig. 11. »Aux environs de Kankasala». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1819 (1818).
Eremitaget nr 9886.

konstnären att besöka och avbilda Sveaborg, som innerligt förargade de två korrespondenterna och som inrapporterades till kejsaren och även väckte dennes missnöje. Vi kan bara konstatera att denna byråkratism ledde till att Kugelgen endast från Brunnsparkensbergen kunde avbilda Sveaborg och att vi gått miste om bilder från det inre av fästningen under den första ryska tiden, ett motiv som för eftervärlden hade varit av allra största intresse.¹¹

Det sista uttalandet om Kugelgen vi kunnat finna ingår i ett brev från Steinheil till Ehrenström daterat Åbo 14/26 Aug. 1818 och det lyder: »Der Herr Kugelgen der von hier vor einiger Zeit weggereist ist hat mich durch seiner Kunst in den gehabten Missvergnügen wegen dem Newschen Regimente ganz bezaubert, gerne hätte ich seines gebildeten Umganges länger vertheilen mögen aber er eilte leider sehr um nach Hause zu kommen.»¹²

¹¹ Reh binder till Ehrenström 10/22 aug. 1818 och Ehrenström till Reh binder 11/23 aug. och 15/27 aug. 1818 i Finlands Riksarkiv.

¹² Avskrift i Finlands Riksarkiv av original i Uppsala universitetsbibliotek.

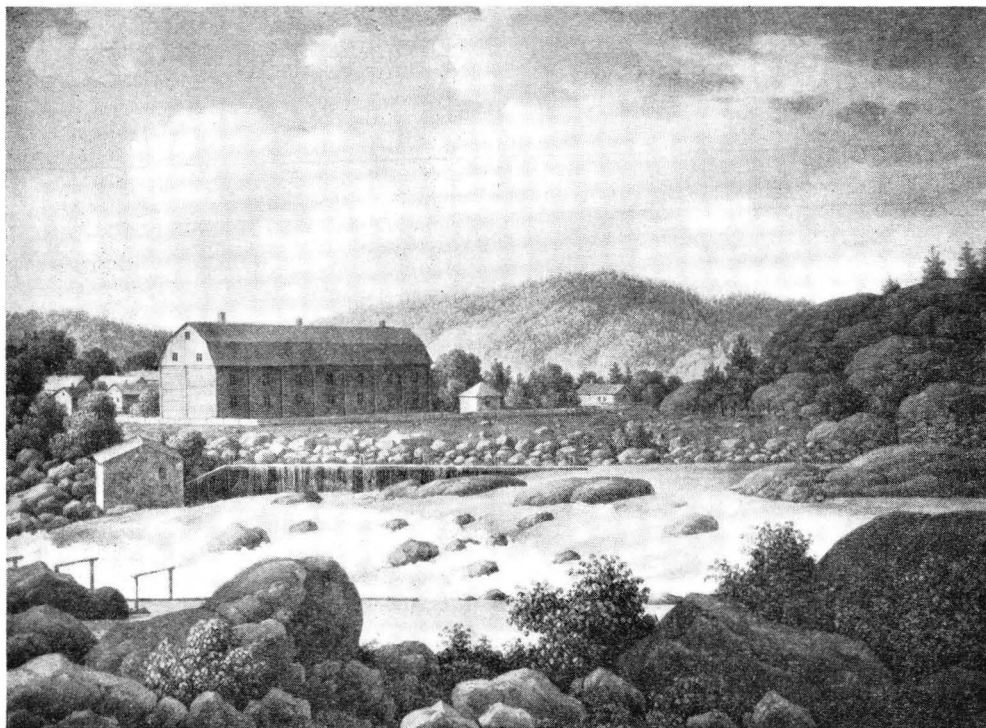

Fig. 12. »Tamerfors». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1820 (1818). Eremitaget nr 9887.

Till dessa brevutdrag kan ytterligare fogas ett parti ur ett brev som Kugelgen själv skrivit till en för oss okänd vän och ur vilket vi får en uppfattning om konstnärens egna intryck av landet. Brevet finns år 1822 återgivet i en uppsats »Ausflüge in Finnland» i den av August von Oldekop utgivna tidskriften St. Petersburgische Zeitschrift. Den anonyme författaren har tillsammans med en vän som han endast kallar F^{xxx}, den 23 oktober lämnat »Abo's hölzernes Thor» bakom sig. Då han kom till den ena orten efter den andra som Kugelgen »mit seinem Porte-feuille durchwandert» och avbildat, påminns han inför alla de vackra höstlandskapen i så hög grad om vår konstnär att han känner sig manad att citera ett brev som Kugelgen skrivit från Åbo: »Der Charakter des ganzen Landes ist von der Art, dass er nicht viel Contrastierendes darbietet. Die meisten gegend bilden nur Variationen über dasselbe Thema; die in unendlichen Buchten sich zwischen Wiesen, Getraidefeldern und mit Wald bewachsenen Granithöhen dahin windenden Scen, hatten für mich einen Reitz der mich mit Enthusiasmus belebte. Es schien mir, als habe Gott hier das Paradies bilden

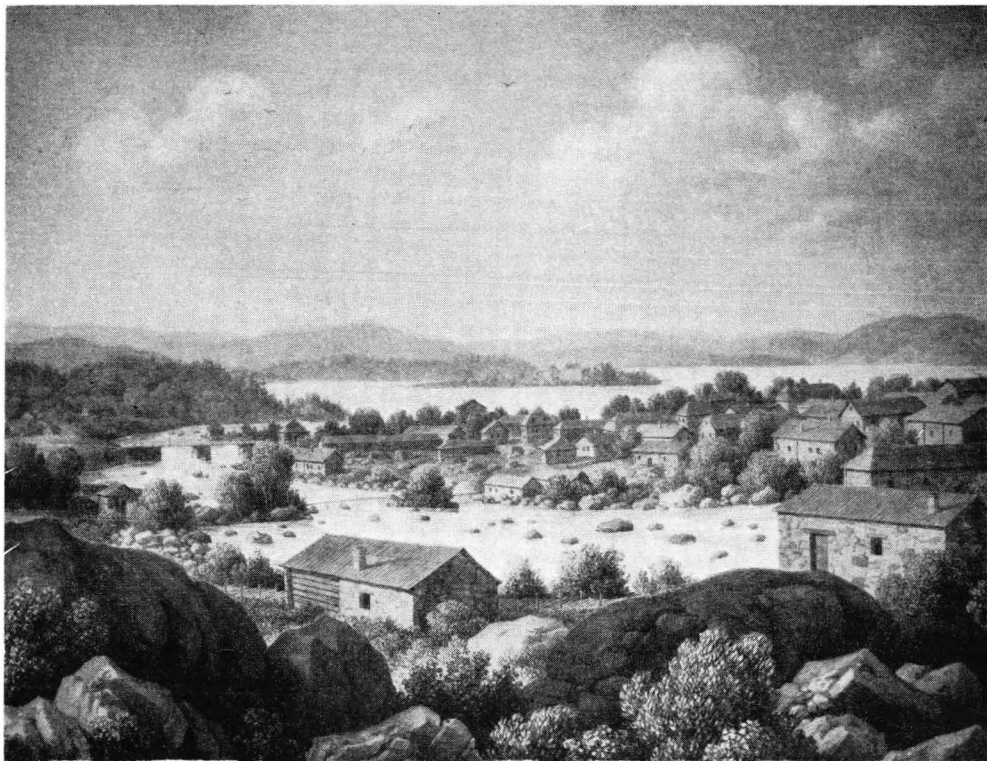

Fig. 13. »Tammerfors» Sepialavering av Carl von Kugelgen 1820 (1818). Eremitaget nr 9888.

wollen, aber in der halben arbeit durch die Betrachtung des nördlichen Klimas das ganzen Werk liegen lassen. Soviel scheint mir gewiss, dass wenn Finnland unter einem südlichen Himmel zu vegetieren das Glück hätte, alsdann die Dichter vielleicht mehr von Finnischen Schäfern und Schäferinnen zu erzählen Wüssten, als jetzt von Arkadischen, und die von schönen Geistern Besessenen würden ausrufen: 'Auch ich bin in Finnlandia geboren!!'¹³

Efter alla de ytterst romantiska beskrivningarna av landskapet som de två resenärerna åkte igenom är det naturligt att författaren tar upp ledmotivet i Kugelgens brev och utropar: »Auch jetzt, mein verehrter Freund! trots der halben Schöpfung und den kühlen Klima und ohne Schöngesterei, rufen wir, — der grössere Theil einer Million Bewohner unseres wenig gekanntes Landes — mit Selbstgefühl und Zufriedenheit aus: 'auch wir sind in Finnland geboren!'»

¹³ Ausflüge in Finnland I, II, III. St. Petersburgische Zeitung VIII, 1822, s. 3, 55, 88.

Fig. 14. »La cascade de Kuro». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1821 (1818). Eremitaget nr 9896.

Ännu ett kort utdrag ur ett brev från »vår Kugelgen» till tvillingbrodern i oktober 1818 låter oss få en liten, om ock alldeles för ytlig föreställning om hur han själv var nöjd med sin Finlandsresa: »In Finnland ist es mir gut gegangen, ich habe in sechs Wochen nicht weniger als fünfundfünfzig Umrissse mit Fleiss und Treue kopiert, und es ist mir gelungen, alles Besondere, was die Gegenden charakterisiert, aufzufassen.»¹⁴

Detta sista citat är hämtat ur »Ein Lebensbild in Briefen», en i många upplagor utgiven bok om Gerhard von Kugelgens maka. I sonens berömda »Jugenderinnerungen eines Alten Mannes» eller i »vår Kugelgen» tyvärr oavslutade självbiografi eller i hans son Constantin von Kugelgens »Erinnerungen aus meinen Leben» letar man tyvärr förgäves efter notiser om

¹⁴ Ein Lebensbild in Briefen. Helene Marie von Kugelgen geb. Zoëge von Manteuffel. Herausgegeben von ihren Enkelinnen A. und E. von Kugelgen. 7:de upplagan (Stuttgart 1918) s. 236.

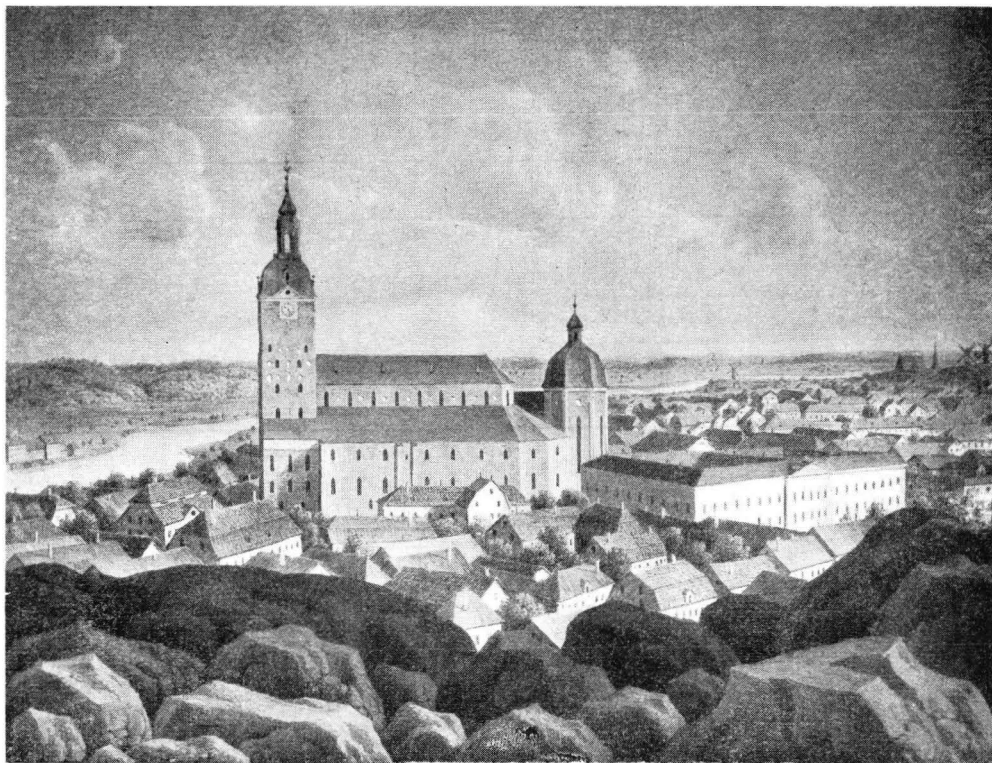

Fig. 15. »Åbo». Sepialavering av Carl von Kùgelgen 1821 (1818). Eremitaget nr 9901.

Carl von Kùgelgens resa i Finland.¹⁵ Det har inte ens varit möjligt att få någonsomhelst bekräftelse på Ehrenströms uppgift i brevet 25 juli/6 aug. 1818 om att resan detta år endast var en rekognosceringsresa och att konstnären skulle återkomma följande år. Fastän denna uppgift går igen i flere biografiska uppslagsverk är det troligt att en upprepning av besöket inte blev av — såsom tidigare nämnts är tuschlaveringarna i den ursprungliga serien daterade 1818. Och i oktober 1818 uppger ju konstnären i det just citerade brevet att alla 55 vyer är utförda. Men det är knappast möjligt att avgöra om uppgiften att han inom sex veckor lyckades utföra samtliga 55 lavyrer skall fattas så att han skulle ha vistats sex veckor i Finland. Den tid vi kan inringa sträcker sig från 25 juli till 14 augusti då enligt de tidigare citerade breven Kùgelgen bevisligen befann sig i Finland. Ingenting hindrar att han slutförde en del av tuschlaveringarna först hemma på

¹⁵ Carl von Kùgelgens självbiografi har inte publicerats men brottstycken ur den återges i Leo von Kùgelgen a.a. s. 132—152.

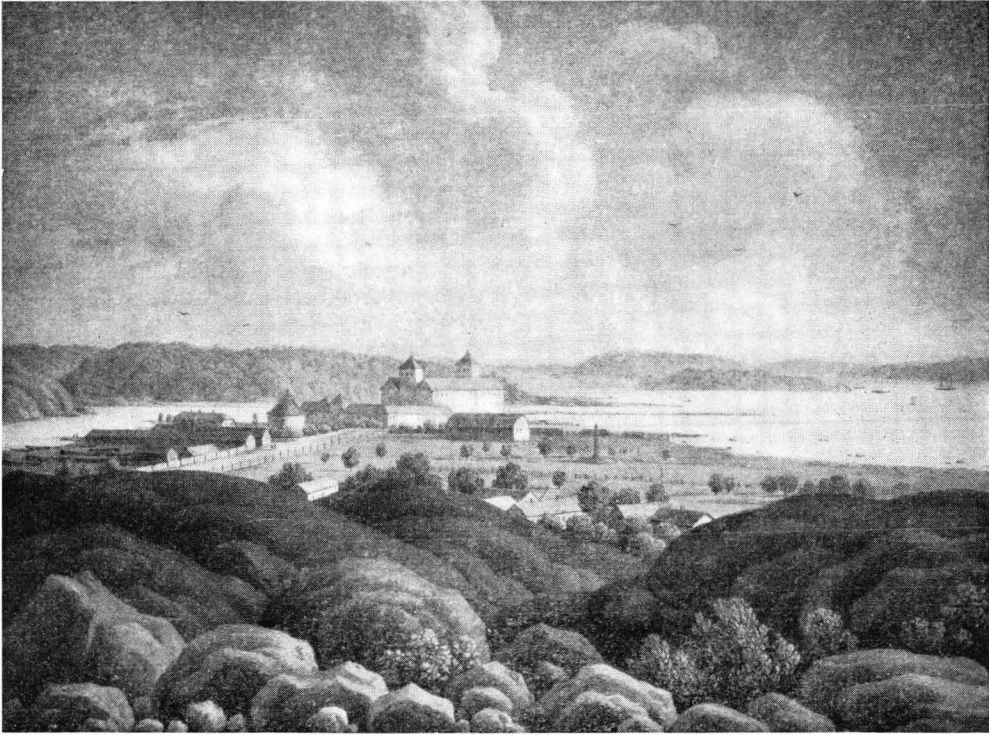

Fig. 16. »Le vieux chateaux pres d'Abo». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1821 (1818).
Eremitaget nr 9903.

slottet Kurküll. Där målades i varje fall enligt uppgift laveringarna i den serie kejsaren inlöste.¹⁶ Men å andra sidan var det knappast endast de blyerts-skisser som skymtar under tuschlaveringarnas vackra penselbehandling som fick Ehrenström och Steinheil att uttala sig i så lovordande ordalag.

Ehrenströms förbindelse med Kugelgen tycks inte ha upphört då denne lämnade landet. Den 11/23 juni 1819 skriver han till Rehbinders att Kugelgen befinner sig i en svår situation. Redan i februari hade han fört sina skisser från Finland »mises en ordre» till kejsaren i Petersburg för att få veta vilka av dem Alexander önskade få utförda i olja. Ända sedan dess väntade han förgäves på order; tiden är dyrbar för en artist och för Mr de Kugelgen är denna väntan förlorad tid, slutar Ehrenström.¹⁷ Att Kugelgen verkligen utförde oljemålningar efter åtminstone några av sina tuschlaveringar från Finland bevisas av hans egen text under Lovisa-bilden (se denna).

¹⁶ T. ex. Thieme-Becker-Vollmer, a.a.

¹⁷ Rehbinderska samlingen i Finlands Riksarkiv.

Men i Leningrad sades det år 1956 att det inte var möjligt att få reda på var dessa målningar fanns magasinerade och att man inte då kunde få se dem eller få dem fotograferade.

Huruvida det även var för att stärka Kügelgens ekonomi »*Vues pittoresques de la Finlande*» åren 1823—1824 kom till är inte känt. Det för dåtida förhållanden storslagna verket trycktes hos »Herr von Helmersen», en av de första som i Petersburg innehade ett litografiskt tryckeri. Verket utgavs i tre stora häften dedicerade till kejsarinnan Elisabeth Alexejevna. Att stentrycket inte i början gillades av alla framgår bl.a. av ett brev från Rehbinders till Ehrenström i november 1822 med anledning av att Rehbinders för Ehrenströms räkning i Petersburg sett på en serie litograferade vyer från Grekland. Han fann dem under all kritik och ovärdiga att pryda Ehrenströms väggar. Om hela tekniken säger han att litografin inte är en konstart utan ett yrke och att man utför många litografier vars enda förtjänst är att man får dem för billigt pris.¹⁸

Oaktat Rehbinders ringa uppskattning av litografin som konstart ställde han i högsta grad sitt inflytande till förfogande då det gällde att skaffa garantier för att »*Vues pittoresques de la Finlande*» skulle få nödigt antal abonnenter i Finland (200). Kügelgen hade tydligen vänt sig till Finska Statssekretariatet i Petersburg och Rehbinders satte igång en hel apparat för att väcka intresse för planschverket i vårt land. Ett i Petersburg den 17 maj 1822 daterat handskrivet »Prospectus» sändes till alla landshövdingar och dessa skulle i sin tur skicka en avskrift av prospektet till sitt läns magistrater och kronofogdar. Dessa ovanliga och enastående åtgärder vidtogs tydligen i en eller annan form även i Balticum och i Ryssland ty i den tryckta prenumerantförteckning som åtföljde häftena finns många av Kügelgens vänner och gynnare i dessa länder.¹⁹

Det utsända prospektet förtjänar i detta sammanhang återges i sin helhet emedan det ger oss en synnerligen god föreställning om samtidens sätt att uttrycka sig, om den tidens syn på landskapskonsten och dess utövare och om Rehbinders andel i åtgärderna för spridandet av verket:

»Bland de föremål hvilka i synnerhet intressera artisten och konstälskaren är utan tvifvel afbildandet af de naturskönheter, som utgöra grunddragen i hvarje lands serskildte Caractère och, som äfven mer eller mindre verka på utvecklingen af folkslagens lynne och cultur. De flesta länder hafva också redan sett åt samtid och efterverld öfverlämna teckningen af dess rika, majestätliga eller förtjusande former, uti hvilka naturen hos dem hvar-

¹⁸ Rehbinders till Ehrenström 1/13 november 1822. Avskrift i Finlands Riksarkiv av original i Uppsala universitetsbibliotek.

¹⁹ *Martti Kerkkonen*, Kun taiteellinen mielenkiinto Suomen maisemiin alkoi herätä, Uusi Suomi. 25. I. 1931.

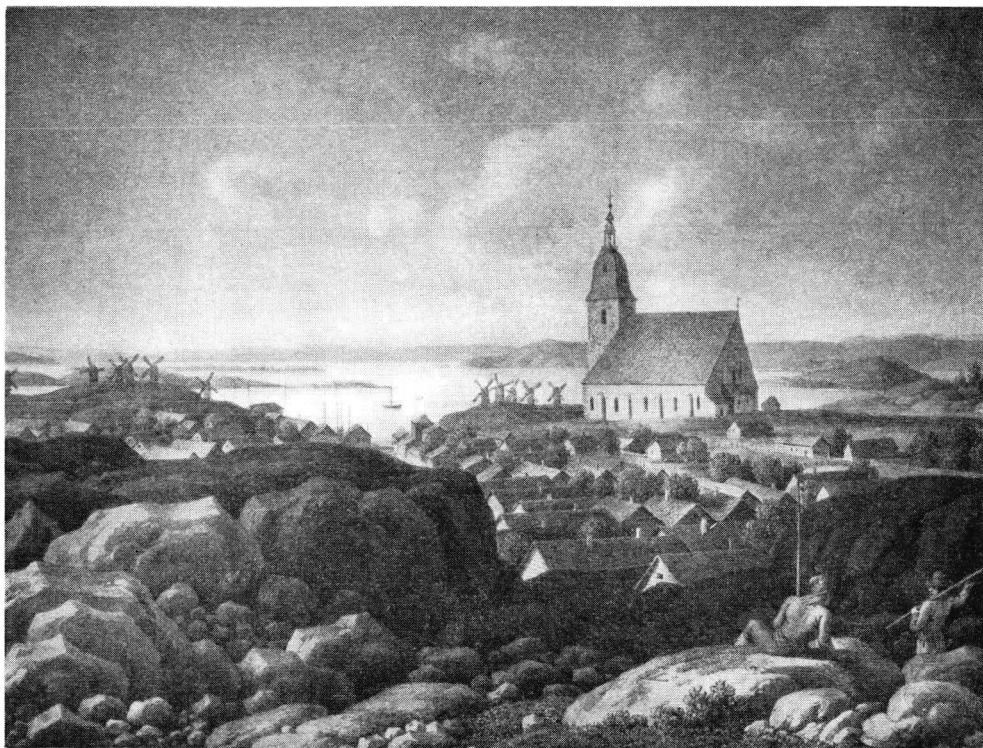

Fig. 17. »Nådendahl». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1822 (1818). Eremitaget nr 9906.

dera på ett serskildt sätt ådagalagdt sin prakt eller styrka. Af de talrika naturskönheter Norden erbjuder hafva väl redan flera blifvit uppfattade af Målarepenseln, men mången rik och kostbar tafla ligger ännu dold i de bygder åt hvilka man först i sednare tider lemnat en allännare uppmärksamhet. Med en flyktig blick har man hittills öfverhalkat de trakter af Finland der naturen icke sparat sina mästerstycken. Man har icke trott att i grannskapet af Polens fjällar en stel eller otacksam jord kunde frambringa skatter af ett oändligt konstvärde och det är först vårt tidevarf förbehållet att ur denna snart sagt förbisedda del af vårt klot framkalla pittoreska och mångfaldigt vexlande taflor, hvilka icke sällan i skönhet täflar med Europas sydliga bergstrakter.

Med sann tillfredsställelse lærer då ständigt hvarje befördrare af bildande konst och framför alla den finska medborgaren emottaga det arbete hvilket nu anmäles och derigenom se börjad odlingen af ett fält i konsternas område, hvilket hittills oarbetadt loftar att åt framtiden lemna många rika skördar. Uppmanad af flere konstälskare, har Herr Carl von Kugelgen, en af Europas mest namnkunnige Landskapsmålare gifvit vika för deras önsknigar att se de teckningar af Finska Vuer dem Herr Kugelgen uppfattat under den konstresa han på Kejsar Alexanders nådiga befallning och på dess bekostnad genom en del af Finlands Landskap företagit, göras inför allmänheten bekant, och han har för detta ändamål beslutit att i Stentryck låta utgifva 15 af de utmärktaste Finska Landskaps-

stycken. Den sanning, snille och lif som stämplrar alla arbeten af denna mästarehand och det namn de honom förvärfvat, behöfva intet fremmande förord för att göra sig gällande hos alla dem, som älska att i dessa uttryck af en stor talang eröfra dyrbara skatter för konstsinnet eller fosterlandets känslor.

Dessa 15 Vuer komma att utgifvas i 3^{ne} Häften efter Rhenskt mått af 16 Tums längd och 12 Tums bredd, samt utgöras af följande valda stycken från trakten af Lovisa till Wasa.

1^a Häftet

- 1° *Lovisa*, aftagen från sjösidan
- 2° *Borgå*
- 3° *Tavastehus*
- 4° *Tammerfors*
- 5° En utmärkt vacker trakt i grannskapet af sistnämnde stad

2^a Häftet

- 6° *Nejden af Kyrö Ström*
- 7° *Wattufallet vid Kyrö*
- 8° *Åbo*
- 9° *Dalkarby*
- 10° *Pojo kyrka*

3^{die} Häftet

- 11° *Ekenäs*
- 12° *Raseborg*
- 13° *Fagervik*
- 14° *Svartå*
- 15° *Helsingfors*

En kort beskrifning öfver dessa taflor på fransyska och svenska språken [det blev tyska] kommer att åtfölja hvarje häfte, hvarå priset blifver 25 Rubel B^{co} Assign, som erlägges enär Häftet kommer Subskribenten tillhanda. Stats Sekreteraren för Finska Ärenderne Geheime Rådet Baron Rehbinder emottager penningarne och besörjer arbetets snara försändande till Subskribenterne. Början sker med arbetet så snart 200 Subskribenter sig antecknat och utgifvaren förbinder sig att inom 18 månader derefter hafva detsamma fulländat. St. Petersburg den 17 Maji 1822.»²⁰

»*Vues pittoresques de la Finlande*» fick ett mycket gynnsamt mottagande. I maj 1823 anmäldes det första häftet i St. Peterburgische Zeitschrift av en anonym kritiker som tydligen mycket väl kände till Kugelgens vackra originallaveringar och som säger att man med skäl kunde ha fruktat att de inte i litografi skulle komma till sin rätt.²¹ Även han framhåller att man har »en tusenfaldig erfarenhet» av att litografin troget kan återge endast

²⁰ Prospekt återgivet efter ett handskrivet exemplar i *Vues pittoresques* — — — i Finlands Nationalmuseum. I Marta Hirn a.a. är delar av prospektet översatta från en finsk översättning i Kerkkonens uppsats. Originaltexten var inte 1950 författaren bekant. En mycket utförlig presentation av det kommande verket undertecknad —rt ingår i St. Petersburgische Zeitschrift III. 1822 s. 227.

²¹ St. Peterburgische Zeitschrift X, 1823, s. 253.

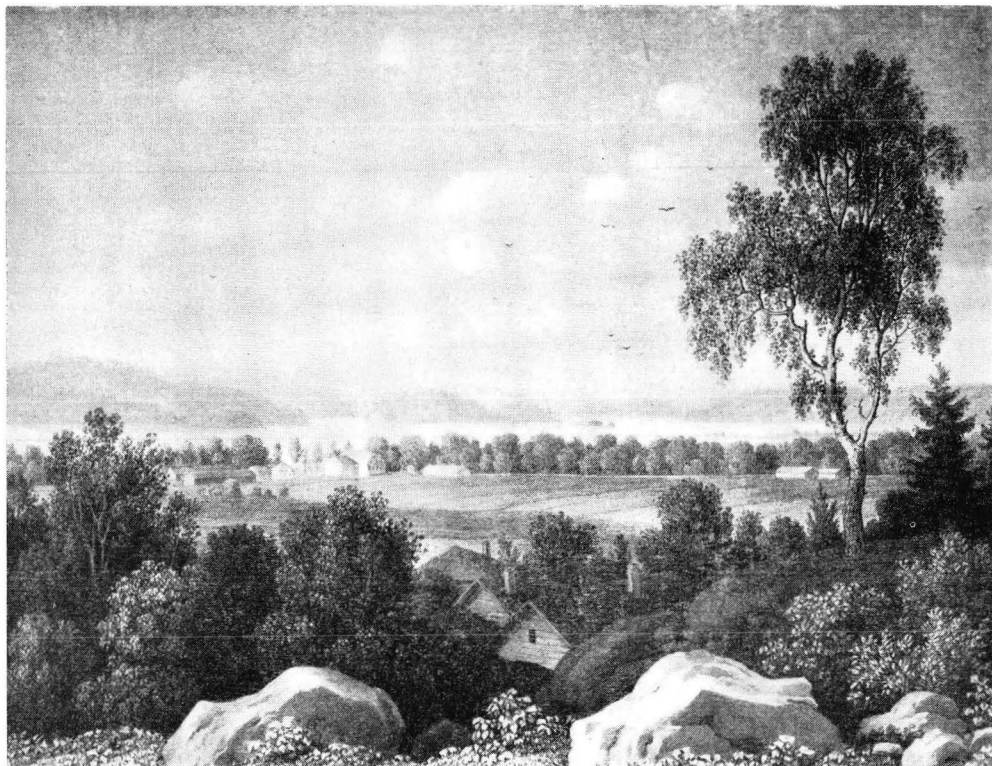

Fig. 18. »Terre du Comte d'Armfeld». Sepialavering av Carl von Kügelgen 1821 (1818).
Eremitaget nr 9909.

lätta handteckningar och skisser. Men tack vare herr von Kügelgens och herr von Helmersens sorgfälliga arbete har denna fruktan visat sig obefogad. Anmälaren är synnerligen nöjd med resultatet och lyckönskar de båda utgivarna till att som de första i St. Petersburg ha visat vad litografin dock kan frambringa. I Fr. Ch. A. Hasse's redan år 1824 utgivna första levnads-teckning över Gerhard von Kügelgen ingår även ett avsnitt om »vår Kügelgen» och här har Hasse infört ett omdöme om litografierna — ett omdöme om dessa i vårt tycke så idylliska framställningar av naturen i vårt land — som förtjänar att citeras: »In jene Galerie (i motsats till bilderna från Krim) erblickt man das Schauerliche der nordischen Natur in lebendigen Formen: Finnlands einsame Landseen, finstre Wälder, wilde Wasserfälle und schroff gegen die Wolken hinstarrende Berge mit über einander gethürmtten und durch einander geworfenen Granittrümmern, den sprechenden Zeugen ehemaligen Erdschütterungen — —».²²

²² Hasse, a.a. s. 392—402.

Fig. 19. »Eknaes». Sepialavering signerad C. K. 1818. Finlands Nationalmuseum. »Diese kleine reinliche Stadt erfreut sich ebenfalls einer sehr schönen Lage am Ende der grossen Bucht von Pojo ohnweit des Meeres, dessen Horizont Linie von vorliegenden Scheeren verdeckt liegt.»

Märkligt nog har det inte varit möjligt att finna något omnämmande om »*Vues pittoresques de la Finlande*» i vår egen tidningspress. Genom subskribentförteckningen vet vi dock att 200 ståndspersoner från »confiturier» Soltani i Åbo och ända upp till de högsta ämbetsmännen i landet, alltså ingalunda bara »gräddan», erhöill arbetet och att det blev livligt studerat är omvittnat.²³ Trots det höga priset fick det en relativt stor spridning och i många stadshem och i herrgårdarna på landet har inramade exemplar av Kügelgens litografier varit vanliga. Ännu i våra dagar är det ståtliga arbetet som typografisk prestation imponerande.

Den första vyn i originalserien i Emeritaget, liksom i serien i Finland, föreställer Lovisa och det är egentligen den enda bild, som, emedan den även ingår i den tryckta serien, kan i någon mån förklara uttalandet i Hasses bok

²³ Ester-Margaret von Frenckell, *Offentliga nöjen och privata* (Helsingfors 1943) s. 170, 295, 341.

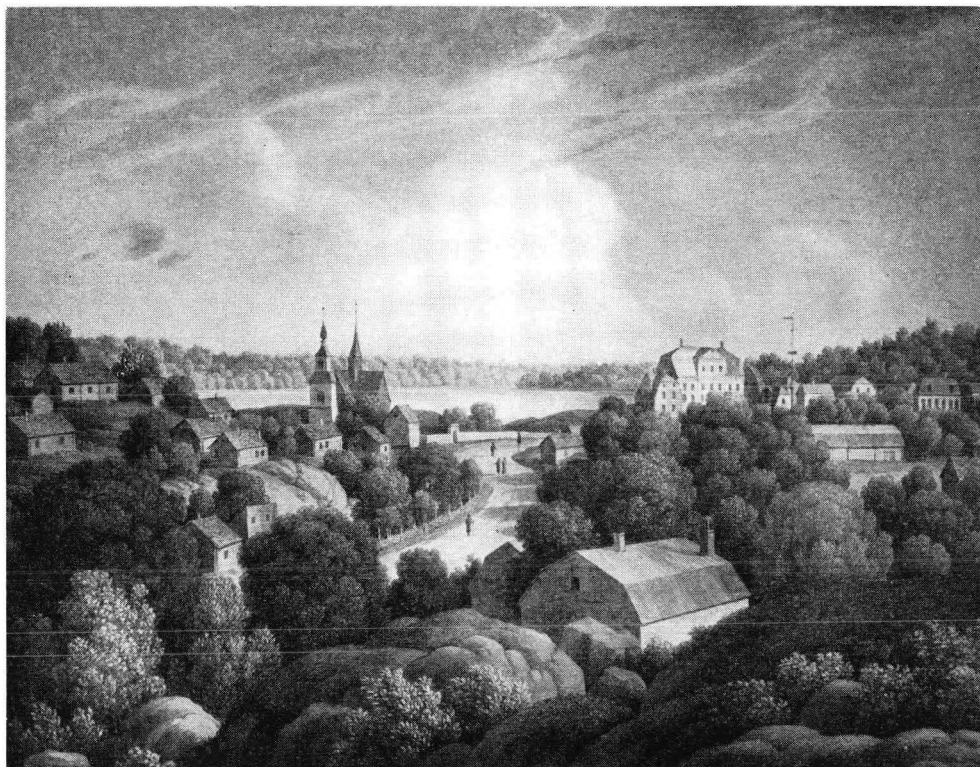

Fig. 20. »Fagervic». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1821 (1818). Eremitaget nr 9914.

om de stora stenmassorna och om spåren av forntida jordbävningar. De ganska glest utspridda husen ligger på sluttningen av kvarnåsen, som verkligen ser ut att bestå av idel stenblock. Konstnären har inte försummat att avbilda kvarnarna på åsens krön och strandbodarna vid vattenbrynet. Efter ett idylliskt landskap i närheten av Lovisa följer så den bekanta Borgåvyn med domkyrkan, rådhuset, strandbodarna och den gamla bron över den slingrande ån. Tullporten med spetsigt tak på andra sidan bron syns mycket bättre på exemplaret i Leningrad än på tuschlaveringen i Finland eller på litografin. De fem Helsingforsvyerna är av alldeles särskilt intresse emedan samtliga original exemplar i serien i Finland brunnit upp — de existerar hos oss bara i av arkitekt A. W. Rancken utförda kopior.²⁴ Bland dem fäster man sig kanske allra mest vid vyn med Långa bron och de tre

²⁴ Utställda i Helsingfors Stads Museum. Originalen brann upp vid en eldsvåda hos doktor Ejnar Nyberg i Viitasaari år 1933.

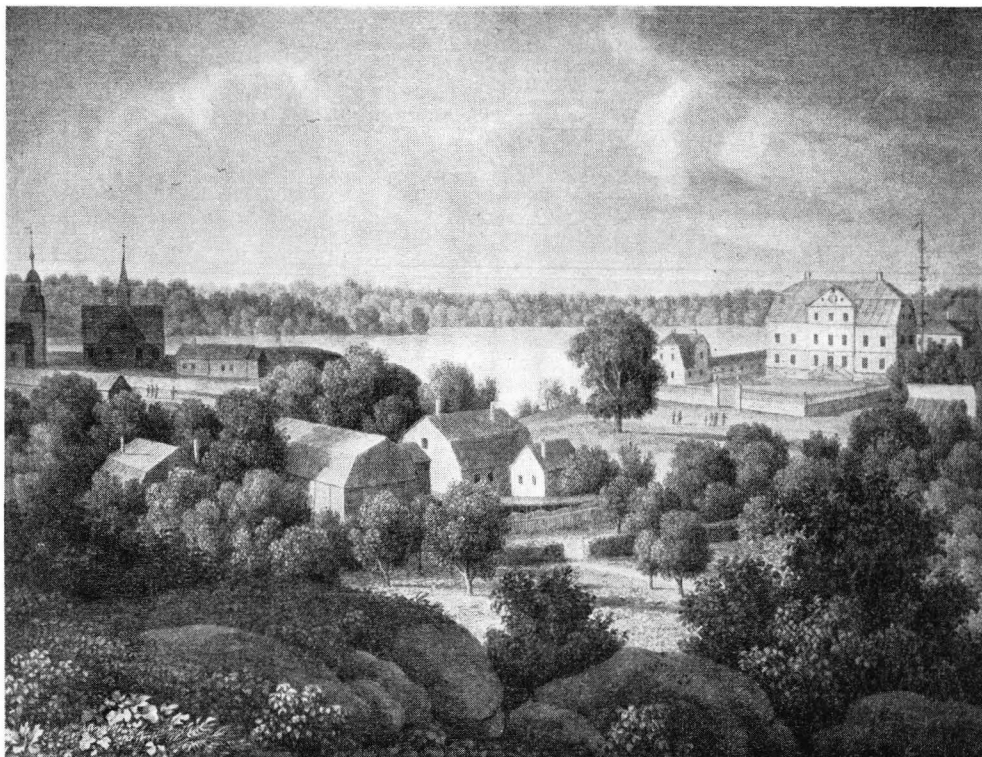

Fig. 21. »Fagervik». Sepialavering av Carl von Kùgelgen 1821 (1818). Eremitaget nr 9915.

stora 3-våningsbyggnaderna i bakgrunden väster om Tölö viken, som måste vara de sjukhusbyggnader och magasin för svenska arméns räkning som uppförts 1788—1790 och som kvarstod till mitten av 1830-talet.²⁵ De fyra vyerna från Tavastehus har i sin detaljrikedom visat sig vara av stort intresse för slottets och stadsbebyggelsens utforskare och i landskapen mellan Tavastehus och Tammerfors — särskilt i två vyer från Kangasala — har konstnären återgett en yppighet och en lövrikedom som man har svårt att tro att helt har motsvarats av verkligheten. De två bilderna från Tammerfors är av intresse, likaså vyerna från Kyröfors som tål att jämföras med Skjöldebrands 29 år tidigare utförda akvareller och gravyrer. Bland det allra värdefullaste i serien är de fyra vyerna från Åbo — två av dem är som dokument av Åbo före branden oersättliga. Som ett exempel på en av

²⁵ Jfr. Helsingfors Stads Historia III: 1, s. 212 och A. Elenjeffs akvarell med samma motiv från år 1828 i Finlands Riksarkiv, samt Olof Leonhard Cronstedtds tuschteckning från år 1835. Båda publicerade i *Gunnar Mårtensson*, *Det historiska Helsingfors*, s. 13 och 15.

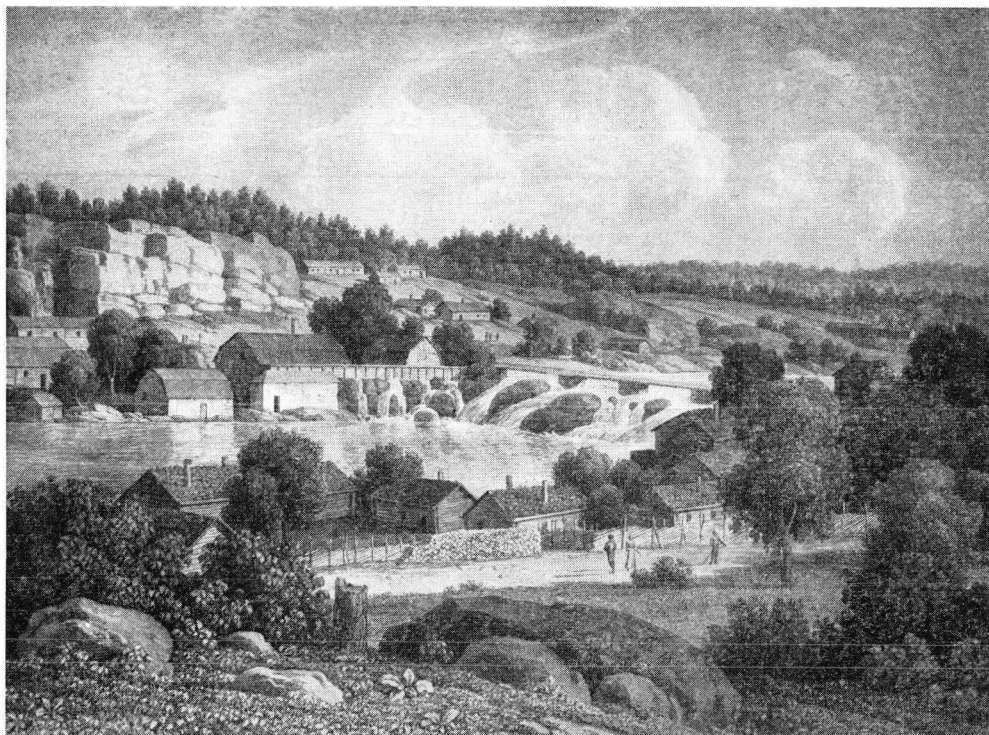

Fig. 22. »Bilnes». Sepialavering av Carl von Kugelgen 1822 (1818). Eremitaget nr 9919.

Åbovyernas detaljrikedom och exakthet kan pekats på det obeliskformade minnesmärke över slaget vid Svensksund som verkligen torde ha existerat och som man tycker sig kunna upptäcka på fältet framför slottet på en av bilderna.²⁶ Bland de återstående vyerna bör särskilt framhållas Ekenäs, den enda existerande bild på vilken man ser Ekenäs kyrka i sitt gamla skick och de fyra intressanta vyerna från Fagervik, som ger en livlig föreställning om detta brukssamhälle med herrgård, kyrka, bygata och majstång. Billnäs och Svartå-vyerna bjuder på liknande aspekt.

Flere av vyerna i den i Finland sålda serien har efter att ha varit i privatägo, småningom inlösts av museer. Finlands Nationalmuseum äger sålunda 10 tusch- och sepialaveringar och Åbo Stads Historiska Museum två. En del av herrgårdsvyerna har kunnat inlösas av de avbildade herrgårdarnas ägare och en lyckligare placering kan knappast tänkas. En hel del av dem är också publicerade på olika håll och är ingalunda nya för oss.

²⁶ För uppgifterna om Svensksund-monumentet står författaren i tacksamhetsskuld till professor Svante Dahlström, Åbo.

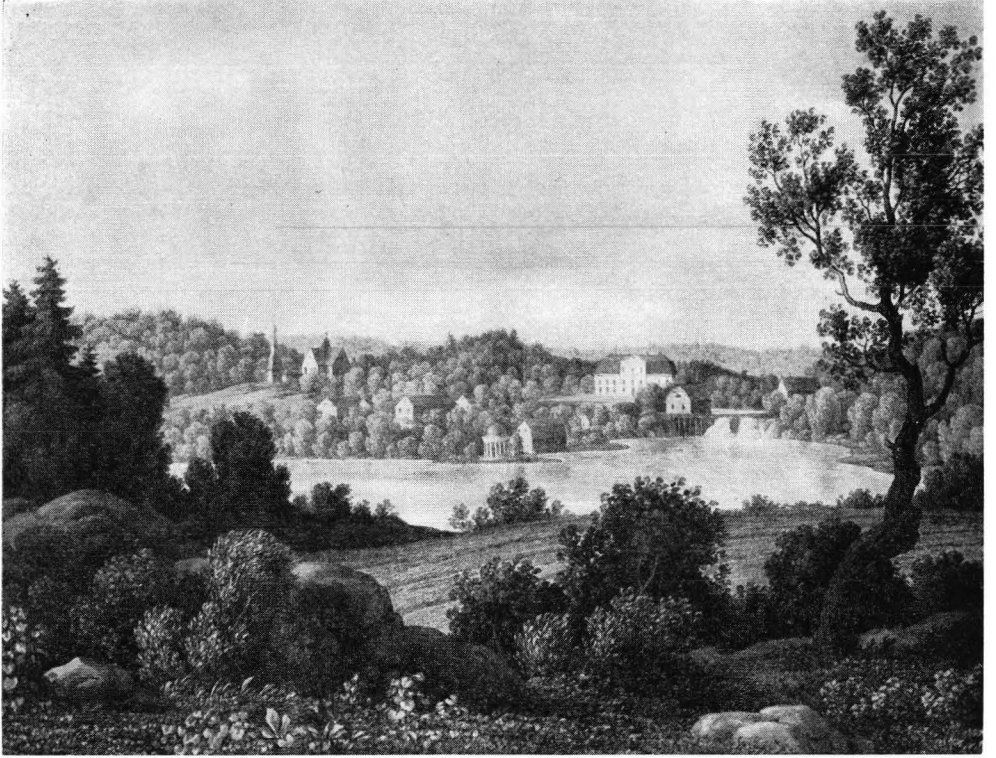

Fig. 23. »Svarto». Sepialavering av Carl von Kùgelgen 1822 (1818). Eremitaget nr 9921.

Men då exemplaren i Eremitaget är så mycket noggrannare utförda och tillåter ett mer ingående studium har de här uppmärksammats speciellt. I detaljerna förefaller de att liksom exemplaren i Finland vara tämligen tillförlitliga.

De 15 tryckta vyerna i »*Vues pittoresques de la Finlande* — som var de enda som kom till den stora allmänhetens kännedom — bär naturligtvis spår av litografens arbete. Men då samarbetet mellan denne och konstnären förefaller att ha varit mycket gott är det endast i behandlingen av förgrunden och av himmeln man kan peka på större olikheter — huvudmotivet är på de tryckta bilderna återgivet med stor trohet mot originalet.

I bredd med tidigare utgivna landskapsvyer från Finland — Belangers och framförallt Skjöldebrands — är det uppenbart att Kùgelgen är den som bäst lyckats återge det idylliska, lantliga och oskuldfulla i det nordiska landskapet — allt egenskaper som ständigt prisas i äldre resebeskrivningar. Då Kùgelgens exempel c:a 20 år senare äntligen gav våra egna konstnärer

mod att avbilda det egna landets naturskönheter var det nog ingen av dem som hade förmåga att ge sina vyer den atmosfär, den luftbehandling och den yppiga romantik som den i Italien utbildade tysk-baltiske artisen. De inhemska konstnärernas landskapsbilder blev åtminstone i tryck för det mesta torra återgivningar av en verklighet som vad landskapet beträffar väl dock ligger närmare sanningen än Kügelgens och som kanske därför tilltalar oss mer. Men det hindrar inte att vi inför den tyske konstnärens tusch- och sepialaveringar faller helt till föga inför den skönhet och den charm han lyckats förläna sina dyrbara blad och att vi är lyckliga över att de i icke en, utan i två originalserier har bevarats till våra dagar.

Ur det föregående har det redan många gånger framgått att samtiden ansåg Carl von Kügelgen vara en stor konstnär. Bland de äldsta omdömena i tryck är det skäl att anföra vad den kanske något exalterade tyska författarinnan Fanny Tarnow efter ett besök i Eremitaget utropar i sin bok »Bref öfver St. Petersburg», utgiven i översättning till svenska i Åbo redan 1820: »De af Kügelgens stycken som jag härstädes sett, öfverträffa enligt alla kännares omdöme till och med hvad man kan vänta af hans med Claude Lorrain så troget befryndade konsttalang, hvilken anvisar honom en så ärofull rang bland de första landskapsmålare i alla tider.» Något senare har författarinnan varit i tillfälle att i Kamemno-Ostrovski se konstnärens målningar från Krim. Hon passar nu på att utöver nya omdömen om hans konst ge en lång beskrivning av hans levnadslopp. Hon säger bl.a.: »Carl v. Kügelgen är, i ordets egentliga bemärkelse, en stor Konstnär, och tillika en ganska bildad, angenäm, hjertlig och glad människa.» Även brödernas romantiska kamp för att vinna de båda systrarna är henne bekant, likaså »vår Kügelgens» vistelse i det inre av Ryssland. Hon är t.o.m. medveten om att han erhållit befallning att »nästa vår» (texten måste vara skriven 1817) göra en resa till Finland.

Fanny Tarnows omdöme om Kügelgens konst går ut på att han tidigare i alltför yppiga landskap och i sin förkärlek för arkitektoniska detaljer förådade sina intryck från Rom, att hans tidigare målningar på grund av okunnighet om färgernas behandling torde ha mörknat samt att hans böjelse för att med människor liva sina landskap inte var lycklig emedan »figurernas teckning ingalunda är Kügelgens force». Hon är emellertid förtjust i konstnärens poetiska förhållande till landskapet och hon fortsätter: »Äfven synes denne konstnärs nyare målningar allt mer och mer skilja sig ifrån de arkitektoniska praktföreställningarna och öfversväfva till ett idylliskt behandlande och uppfattande af naturen, de äro frommare och enklare uttänkta och vi förtjusas af deras stilla högtidlighet, liksom på en lugn afton af aflägsna klocktoner. Isynnerhet sköna äro Kügelgens perspektiver och den varma luft som sväfvar öfver hans berg och sjöar. Man på-

Fig. 24. Carl von Kugelgen. Litografi i »Les contemporains» V, nr 25, en serie porträtt utgivna av Gustaf Hippus i St. Petersburg 1822. Finlands Nationalmuseum.

minnes derigenom om Claude Lorrain, likväl utan att tänka på efterhärming, emedan Konstnärens originalitet så utomordentligt herrligt framlyser i rikdomen af hans ideer och fullkomligheten af hans pensel.» Kügelgens månskenslandskap tilltalade naturligtvis alldeles särskilt Fanny Tarnow.²⁷

I Fr. Ch. U. Hasses redan tidigare nämnda levnadsbeskrivning prisar författaren i avsnittet om »vår Kügelgen» framförallt hans tuschlaveringar och konstnärens välberäknade val av ståndpunkt inför motivet, hans geniala anordning av förgrunderna, hans överraskande uppfattning av belysningen och hans förmåga att övergå från de kraftigaste förgrunder till den luftigaste fond genom så många fina nyanseringar att man tycker sig stå inför naturen själv. Han har nått så långt man kan i konsten att med endast en färg återge motivet, anser Hasse. Vad oljemålningarna beträffar är han mer kritisk, han ogillar att konstnären så litet kopierat andra mästars verk och endast utbildat sig genom eget studium av naturen. I hans tidigare arbeten observerar man därför styvhet och hårdhet och i kompositionen osammanhängande överlastning. De idylliska kompositioner konstnären senare ägnat sig åt prisas av Hasse, alldeles särskilt hans klarhet och hans luftperspektiv.²⁸ — En uppgift i flere senare biografier kan vara av särskilt intresse för oss — det sägs att Carl von Kügelgens tuschlaveringar betalades nästan lika högt som hans oljemålningar.

Det sades att Carl von Kügelgens idylliska, rofyllda landskap var fullkomliga avtryck av hans själ. Samtiden vittnar om att han var en lycklig människa. Ända till år 1827 vistades han en del av året i Petersburg och på resor, flitigt sysselsatt med beställningsarbeten och resten av året med sin familj på Kurküll där slakten på alla de angränsande godsena Poll, Harm, Ottenküll och Finn bildade ett helt samhälle av s.k. tyska baroner. Att bröderna Kügelgen alltid betraktade sig som tyskar framgår av ett brev från Gerhard till Carl där han säger: »Wir sind Deutsche und wollen es beweisen, was ein Deutscher kann.»²⁹ Carl von Kügelgen var en stor naturälskare och på Kurküll hade han för vana att med sin unga son Constantin — senare också han landskapsmålare — kl. 4 på morgonen göra långa promenader mellan de närliggande godsena.

År 1827 bröt emellertid Carl von Kügelgen ut sig ur den stora släktgemenskapen och inköpte utanför Reval landsstället Friedheim där han

---

²⁷ *Fanny Tarnow*, Bref öfver St. Petersburg. Öfversättning. Åbo 1820, s. 138, 193 följ. En enda *oljemålning* av Carl von Kügelgen är känd i Finland. Det är ett romantiskt kustlandskap i mycket hårda färger, sannolikt från Krim. Tavlan är efter revolutionen i Ryssland inköpt i Wiborg och finns nu i privatägo i Helsingfors.

²⁸ *Hasse*, a.a., s. 392—402.

²⁹ Ein Lebensbild in Briefen, s. 87—92.

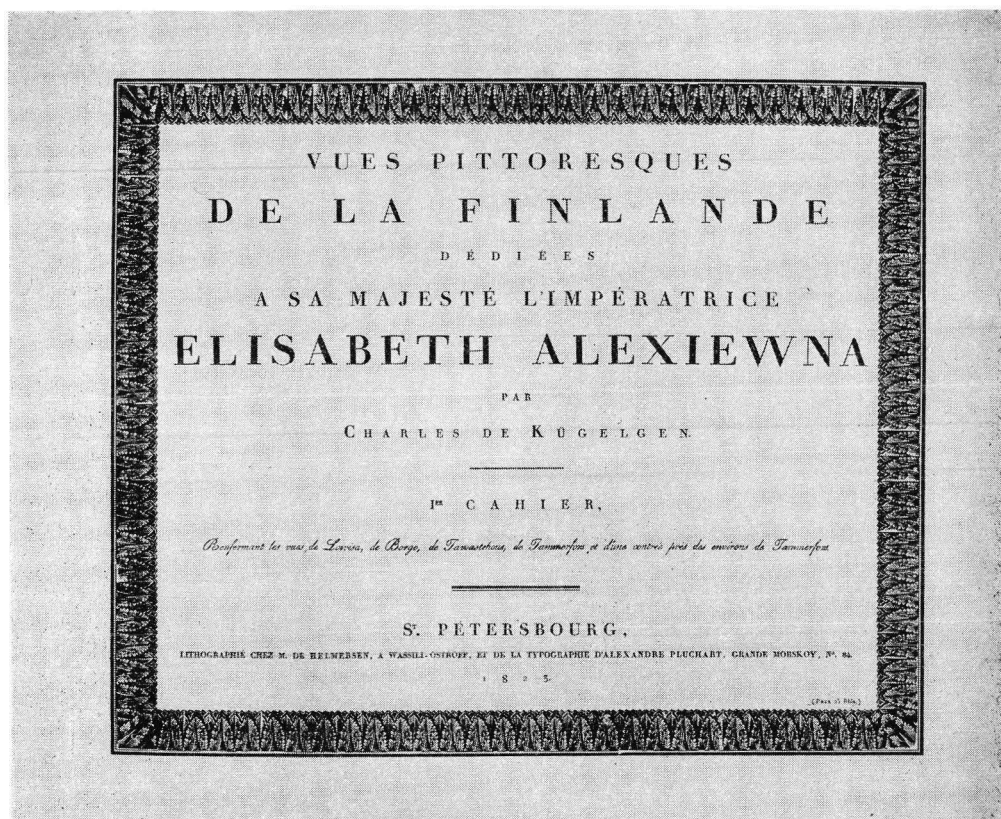

Fig. 25. Omslaget till Carl von Kugelgens Vues pittoresques de la Finlande utgivna i St. Petersburg 1823–1824. Finlands Nationalmuseum.

även kunde ägna sig åt sitt stora intresse för blomsterodling. När han här den 9 januari 1832 (28. 12. 1831) stilla insomnade i den eviga vilan kunde hans hustru och hans barn pryda den stora ateljén där hans kista stod med mängder av underbara blommor som han kärleksfullt odlat.

I Finland blev hans död endast uppmärksamrad av Helsingfors Morgonblad som återgav ett utdrag ur den långa och vackra nekrolog som ingått i Petersburgische Zeitung.³⁰

Marta Hirn

³⁰ St. Petersburgische Zeitung N:o 38, 14/26 februari 1832. Helsingfors Morgonblad N:o 18, 5 mars 1832.

Förteckning över Carl von Kugelgens vyer från Finland

På originalen i serien i Finland står nummern och rubrikerna ovanför bilden medan årtalet tillsammans med signaturen C. K. återfinns på någon sten nere på bilden. Kugelgens egen text är med tysk stil skriven på tyska på den underliggande gröna kartongen. Rubrikerna för serien i Finland är delvis återgivna efter en maskinskriven förteckning som författaren erhållit av arkitekt A. W. Rancken för c:a 30 år sedan. Rubrikerna i den ryska serien, som jämte nummern är skrivna under bilderna är franskspråkiga och av författaren kopierade i Eremitaget 1956. Bilderna i den ryska serien saknar text.

Måtten för bilderna både i Finland och i Eremitaget är 32 × 41,5 cm; med den underliggande gröna kartongen 44 × 48 cm. Det är möjligt att alla bilderna i serien som såldes i Finland var inramade i smala, mörka ramar med svarta hörn.

<i>I Finland</i>	<i>I Eremitaget</i>	
1. <i>Lovisa 1818</i> Tillhör Finlands Nationalmuseum, inv. nr. bildkatalog 20. VI. 1951	<i>Lovisa 1819</i>	Eremitaget nr 9870
2. <i>In der Nähe von Lovisa 1818</i> Forsby gård	<i>Aux environs de Lovisa 1819</i>	» » 9871
3. <i>Borgo 1818</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr 31068	<i>(Borgo) 1819</i>	» » 9872
4. <i>Bei Helsingfors 1818</i> Okänd ägare, möjl. brunnen	<i>Aux environs de Helsingfors 1819</i>	» » 9873
5. <i>Bei Helsingfors 1818</i> Privatägo, brunnen	<i>Près de Hel- singfors 1819</i>	» » 9874
6. <i>Helsingfors 1818</i> Privatägo, brunnen	<i>Helsingfors 1819</i>	» » 9875
7. <i>Helsingfors 1818</i> Privatägo, brunnen	<i>Helsingfors 1819</i>	» » 9876
8. <i>Sveaborg von der Höhe von Ulricas- borg 1818</i> Privatägo, brunnen	<i>Sveaborg 1819</i>	» » 9877
9. <i>Tavastehus 1818</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr bild- katalog 20. 6. 1951	<i>Tavasthouse 1819</i>	» » 9878
10. <i>Das alte Schloss bei Tavastehus 1818</i> Fru Ulla Kristina Lindqvist, Luleå, Sve- rige (eller möjl. nr 12)	<i>Tavasthouse 1819</i>	» » 9879
11. <i>Tavastehus 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Tavasthouse 1819</i>	» » 9880
12. <i>Tavastehus 1818</i> Okänd ägare	<i>Tavasthouse 1819</i>	» » 9881

13	<i>Unweit von Tavastehus</i> Okänd ägare	<i>Dans les contrées</i> <i>de Tavasthouse 1819</i>	Eremitaget nr	9882
14	<i>Pialkjärvi 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Aux environs de</i> <i>Pialkjane 1820</i>	» »	9883
15	<i>Kankasala 1818</i> Ett ex tillh. Leo von Kügelgen, Reval	<i>Pialkjane 1820</i> <i>Kankasala 1820</i>	» »	9884 9885
16	<i>Wasserfall bei Tammerfors 1818</i> A. B. Finlayson, Tammerfors	<i>Aux environs de</i> <i>Kankasala 1819</i>	» »	9886
17	<i>Tammerfors 1818</i> A. B. Finlayson, Tammerfors	<i>Tamerfors 1820</i>	» »	9887
18	<i>Umgebung der Stadt Tammerfors</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr bildkatalog 29. 5. 1948	<i>Tamerfors 1820</i>	» »	9888
19	<i>In der Nähe von Tammerfors 1818</i> A. B. Finlayson, Tammerfors	<i>Tamerfors 1820</i>	» »	9889
20	<i>Gegend bey Tammerfors 1818</i> Konstmuseet i Ateneum	<i>Aux environs de</i> <i>Tamerfors 1820</i>	» »	9890
21	<i>Mannala 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Mahnala</i>	» »	9892
22	<i>Bei Kuro 1818</i> Vik i Birkkala, Nokia	<i>Vue prise aux environs</i> <i>de Tamerfors en Finlande</i> <i>1820</i>	» »	9891
23	<i>Bei Kuro 1818</i> Vik i Birkkala, Nokia	<i>Aux environs de Kuro</i> <i>1820</i>	» »	9893
24	<i>Wasserfall bei Kuro 1818</i> Privatägo, brunnen	<i>Pres de Kuro 1821</i>	» »	9894
25	<i>Wasserfall bei Kuro 1818</i> Okänd ägare, möjligen brunnen	<i>La cascade de Kuro</i> <i>1821</i>	» »	9895
26	<i>Zwischen Tammerfors und Åbo</i> Konstmuseet i Ateneum	<i>La cascade de Kuro</i> <i>1821</i>	» »	9896
27	<i>Zwischen Tammerfors und Åbo</i> Konstmuseet i Ateneum	<i>Dans les contrées</i> <i>de Kuro 1821</i>	» »	9897
28	<i>Zwischen Tammerfors und Åbo</i> Okänd ägare	<i>Sur la route d'Åbo</i> <i>1821</i>	» »	9898
29	<i>Åbo 1818</i> Åbo Stads Historiska Museum, inv. nr 11434	<i>Sur la route d'Åbo</i> <i>1821</i>	» »	9899
30	<i>Åbo 1818</i> Ett ex. tillh. Leo v. Kügelgen, Reval	<i>Åbo 1821</i>	» »	9900
31	<i>Das alte Schloss bey Åbo 1818</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr bild- katalog 29. 5. 1948	<i>Åbo 1821</i>	» »	9901
32	<i>Das alte Schloss bey Åbo 1818</i> Åbo Stads Historiska Museum inv. nr 11433	<i>Le vieux Chateau près</i> <i>d'Åbo 1821</i>	» »	9902
33	<i>Ruine in der Schehrengend von Åbo</i> Okänd ägare	<i>Le vieux chateau près</i> <i>d'Åbo 1821</i>	» »	9903
34	<i>Schehrengend bei Kusto 1818</i> Okänd ägare	<i>Coustö 1821</i>	» »	9904

35	<i>Unweit Abo 1818</i> Vik i Birkkala, Nokia	<i>Ruine aux environs d'Abo 1821</i>	Eremitaget nr	9905
36	<i>Nädendahl mit einen Theil der Ålandsinseln 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Nädendahl 1822</i>	» »	9906
37	<i>Hendelae 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Hendelais 1821</i>	» »	9907
38	<i>Haliko 1818</i> Finlands Nationalmuseum inv. nr bild- katalog 29. 5. 1948	<i>Halico 1821</i>	» »	9908
39	<i>Omene Gut des Grafen Arnfeld 1818</i> Åminne	<i>Terre du Comte d'Arnfeld 1821</i>	» »	9909
40	<i>Dalkarby 1818</i> Fru Ulla Kristina Lindqvist, Luleå, Sverige	<i>Dalcarbu 1822</i>	» »	9910
41	<i>Unweit Svensby 1818</i> Okänd ägare	<i>Pres de Svensbue 1822</i>	» »	9911
42	<i>Pojo 1818</i> Okänd ägare	<i>Poyo 1822</i>	» »	9912
43	<i>Eknæs 1818</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr bildkatalog 29. 5. 1948	<i>Ecnäs 1822</i>	» »	9913
44	<i>Fagervik 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Fagervic 1821</i>	» »	9914
45	<i>Fagervik 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Fagervic 1821</i>	» »	9915
46	<i>Fagervik 1818</i> Fagervik			
47	<i>Fagervik 1818</i> Koskis bruk	<i>Fagervic 1821</i>	» »	9916
48	<i>Gegend bei Fagervik 1818</i> Dr B-J. Procopé, Helsingfors	<i>Fagervic 1822</i>	» »	9917
49	(»fehlt») sannolikt Raseborg?	<i>Raseborg 1822</i>	» »	9918
50	<i>Bilnäs 1818</i> Koskis bruk eller brunnen	<i>Bilnès 1822</i>	» »	9919
51	<i>Ohnweit Svarto 1818</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr 51006: 1.	<i>Dans le voisinage de Svarto 1822</i>	» »	9920
52	<i>Svarto 1818</i> Privatägo, brunnen	<i>Svarto 1822</i>	» »	9921
53	<i>Svarto 1818</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr 51006: 2.	<i>Svarto 1822</i>	» »	9922
54	<i>Svarto 1818</i> Finlands Nationalmuseum, inv. nr 51006: 3.	<i>Svarto 1822</i>	» »	9923
55	<i>Pikkala 1818</i> Vik i Birkkala, Nokia	<i>Pres du pont de Piccala 1822</i>	» »	9924

CARL VON KÜGELGENS MED TYSK STIL SKRIVNA TEXTER UNDER DE ORIGINAL SOM VARIT TILLGÄNGLIGA I HELSINGFORS OCH I ÅBO

N:o 1 Lovisa

Diese freundliche Stadt, von der man hier nur einen kleinen Theil übersiehet, liegt am Abhange eines Felsenrindens welcher mit Granitstücken gleichsam übersaht ist. Die liebliche Gegend kontrastirt mit dieser Wildheit auf eine sonderbare Weise. Von dieser Gegend ist schon ein Öhlgemälde vollendet.

N:o 3 Borgo

Diese an einem schönen Fluss gelegene Stadt erinnert sehr an die Lage mancher Italiänischen Städtchen, nur dass sie durch die häufig mit rother Farbe übertünchten Häuser einen befremdenden etwas bizarren Anblick gewährt.

N:o 9 Tawastehuhs

Auf dem ganzen Wege von Helsingfors biss hierher wird man durch keine besondere Aussicht erfreut. Um so überraschender ist der Anblick dieser schönen Stadt von deren reizenden Lage diese flüchtige Skitze nur eine sehr unvollkommene Vorstellung geben kan.

N:o 11 Tawastehuhs

Diese Ansicht ist jenseits der Brücke aus einer verfallenen Schanze aufgenommen. Hinter dem alten Schloss zur Rechten erblickt man das Hospital-gebäude hinter welchem sich eine Anhöhe mit einem kleinen Lusthaus erhebt. Von dorten ist die folgende Ansicht aufgenommen.

N:o 14 Piälkjane

Eine Gegend in demselben Stiel wie die vorige, wo die sonderbare Dorfkirche, welche man in diesem Stiel durch ganz Finnland wiederholt sieth, das ungewöhnte Auge sehr befremdet. Häufig findet man diese Kirchen, die wo sie ganz von Holz erbaut sind, Dach und Wände ganz roth angestrichen, welches bey der grünen ländlichen Umgebung einen grellen Anblick gewährt.

N:o 18 Umgebung der Stadt Tammerfors

Wenn man auf dem Wege nach Küro die Stadt verläst, so wird der Rückblick von dieser reizenden Ansicht noch fast gehalten, die im Morgendufte einen besonders lieblichen Anblick gervährt.

N:o 20 Gegend bey Tammerfors

Es ist wohl selten, dass in südlichen durch ihre Schönheit berühmten Ländern so reihe und häufige schöne Ansichten gefunden werden, als besonders in diesem Theile von Finnland.

N:o 21 Mahnalla

Häufig sieth man auf den Seen Finnlands solche kleine Inseln, welche gleichsam schwimmend erscheinen.

N:o 26 Zwischen Tammerfors und Åbo.

Dieser See, der das Wasser des obenen Küro-Sees schon aufgenommen hat, ist reich an sehr manchfaltigen Ansichten, deren Vordergrunde durch schönes Nadelholz und zertümmerte Granitblöcke sehr malerisch geziert sind.

N:o 27 Zwischen Tammerfors und Åbo

Der Weg in dieser Gegend führet häufig durch dicht geschlossenen Wald, und äusserst angenehm wird dann das Auge durch eine plötzlich sich öffnende kleine Ferne überrascht.

N:o 29 Åbo

Man übersieht hier den grössten Theil dieser Stadt biss tief hinunter zum alten Schloss und den nach der Rhede zu sich öffnenden Buchten. Sternwarte auf der Felsenhöhe zur Linken ist noch nicht vollendet, und nach einer Zeichnung des Planes dargestellt. Die grosse gothische Kirche ist die bedeutendste Architekturstück von ganz Finnland, und ganz besonders malerisch.

N:o 31 Das alte Schloss bey Åbo

Das unterhalb Åbo gelegene alte schwedische Schloss am Ausfluss des kleinen Strohmies liegt in einer weit geöffneten sehr angenehmen Gegend. Mehrere nahe dabey gelegenen Schehren sind mit schönem Eichwald belaubt, welcher als Eigenthum der Krone zum Schiffsbau bestimmt ist.

N:o 32 Das alte Schloss bey Åbo

Ansicht von der anderen Seite des Flusses nach der Rhede zu. Merkwürdig ist dieses Schloss durch König Erich der 14te, welcher von seinem Bruder des Thrones entsetzt lange Zeit hier gefangen gehalten wurde. Auf den Alands Inseln soll sich noch ein solches Schloss befinden, aber weniger erhalten. Das von Tawastehus ist von gleicher Bauart.

N:o 36 Nädendahl mit einem Theil der Alands. Inseln.

Es ist nicht möglich sich die reizende Lage dieser kleinen Stadt vorzustellen, wenn die fernen Inseln von der Abendsonne vergoldet werden. Die Granittrümmer im Vordergrunde lassen vermuthen, dass die Gegend hier grosse Revolutionen erlitten habe.

N:o 37 Hendelae

Lings kleinen Flüsschen und bewachsenen Berghöhen sieth man hier mehr geschlossene ländliche Gegenden, welche, wenn die Ferne mit blauem Luft unflort erscheint Auge und Herz erfreuen.

N:o 38 Haliko

Nach dem Anblick so vieler Waldungen von Nadelholtz ist dies kleine Birkengehege im Mittelgrunde dem Auge sehr erfreulich. Die Fruchtbarkeit dieser Gegend wird, wie überhaupt in allen Bezirken des südlichen Ufers, sehr gerühmt.

N:o 43 Eknaes

Diese kleine reinliche Stadt erfreut sich ebenfals einer sehr schönen Lage am Ende der grossen Bucht von Pojo ohnweit des Meeres, dessen Horizont Linie von vorliegenden Schehren verdeckt liegt.

N:o 44 Fagerwik

Das durch seine Eisenfabrik und schöne Lage berühmte Gut Fagerwik liegt an einem besonders anmuthigen See dessen Ufer mit manchfaltiger Schönheit abwechseln.

N:o 45 Fagerwik

Diese Ansicht, vom Belvedere des Gartens genommen, zeicht das Wohngebäude des Besitzers des Herrn Rittmeisters von Hisinger, nebst verschiedenen Fabrikgebäuden mehr in der Nähe.

N:o 48 Gegend bey Fagerwik

Der vordere See, von dem in dieser Zeichnung nur eine Ecke zu sehen ist, ist bedeutend höher als das tiefer unten fließende Wasser, in welches er sich, die Werke der Fabrik von Fagerwik betreibend, ergießt. Diese von einer bedeutenden Höhe genommene Ansicht, ist eine von den wenigen längs dem ganzen Ufer, wo keine vorliegende Schehren den Anblick der offenen See verhindern.

N:o 51 Ohnweit Swarto

Derselbe Bach von dem vorigen Bilde mehr oberwärts durchströht hier ein weites fruchtbares Thal, welches mit besonderem Fleiß angebaut ist. Man bemerkt überhaupt dass in Finnland der Feldbau mit einer Geschicklichkeit betrieben wird, wie dieses vielleicht in keiner anderen Gegend des russischen Reiches üblich sein mag.

N:o 53 Swarto

Ansicht desselben Gutes von der unteren Seite. Die Bauart des Wohngebäudes ist die hier im Lande allgemein beliebte. Man findet sie wegen den steilen Wänden des gebrochenen Daches dem nördlichen Klima sehr entsprechend.

N:o 54 Swarto

Dieselbe Gegend nach dem breit geöffneten Thale zu. Im Mittelgrunde der Park das Wohnhaus nebst verschiedenen Fabrikgebäuden.